

הישיבה השלוש-מאות-וחמישים-ושבע של הכנסת האחת-עשרה

יום שלישי, ד' בחשוון התשמ"ח (27 באוקטובר 1987)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:00

א. דיווח-שבון משלחת הכנסת, בראשות יושב-ראש הכנסת, למועצת אירופה — לכינוס השני לדמוקרטיה ומליאת המועצה בשטרסבורג

ניאורנאציות, ניאורפאשיסטיות ואנטישמיות. וסכנות אלה קיימות.

בכינוס השתתפו כ-400 חברי פרלמנט מ-40 מדינות. יותר מ-20 יושבים-ראש של פרלמנטים, ולדעת יש להעריך את הכבוד שנפל בחלקה של ישראל. דברי יושב-ראש הכנסת, שהיו נכונים מאוד, נכונים מאוד ודמוקרטיים מאוד, התקבלו בחשואות ובהערכה רבה.

האתראים, ה-Bureau במועצת אירופה, ניסו לאזן במידה מסוימת. כך, למשל, היינו עדים לנוכחות משלחת מצרית, לא בפעם הראשונה. נכון שאין למצרים כל מעמד רשמי ליד מועצת אירופה. אבל אין זו הפעם הראשונה שמשלחות מצריות מוזמנות, וכערב שבו הוקרן בפני באי הכנס סרט על הדמוקרטיה, עלי-ההזמנה של ראש העיר, דיכרו ראש ממשלת קנדה ונשיא מצרים. נראה שהיה בכך כדי לאזן את החשיבות והמעמד שנתנו ליושב-ראש כנסת ישראל.

היה שם דיר עבדאללה מוחמד, יושב-ראש ועדת הווען של מצרים. דבריו היו שקולים, ואני, השייכת ללייבור, אומרת זאת. הלוואי שהעיתונות והציבור האינטליגנטי במצרים היו מדברים גם בטון כזה. לעומת זה, שמעתי ביקורת מפי חברים אירופים על כך שהנציגה הראשונה בדיון על מהות הדמוקרטיה וחשיבותה היתה ממצרים, והיו מי שהציבו סימני שאלה על אופי הדמוקרטיה במצרים. ברם, מיותר להכביר כאן מלים בנושא זה. כי כל היושבים כאן יודעים את ההבחנות בין הדמוקרטיה השונות.

אני רוצה לציין — ואני מקווה באמת שלא אויך בכך לא לשלמה הלל, לא לז'אק אמיר, לא לשבח וייס ולא לרונן מילוא, ולו לא אוכל להזיק — שחברי במשלחות למועצת אירופה ולוועדות השונות מייצגים את ממשלת ישראל ואת מדינת ישראל בחוץ-לארץ בגאווה ובראש זקוף ללא הכדל השקפות. אם יש בינינו הכדלי השקפות, תהומיים לפעמים, כאן כארץ, הרי שבחצר אנחנו עומדים כחומה בצורה, ומעולם לא הוחלפה בינינו מלה צורמת ולא קרתה איהבה. הלוואי שמהו מאותה תחושת "ביחד", המאפיינת אותנו בחוץ, היה בא יותר ליד ביטוי גם בבניין הזה וכציבור הישראלי בכלל. שוב, אני מוכרחה לומר, שכל המלים שאומר לשבחו של יושב-ראש הכנסת כנציג הפרלמנטריזם והדמוקרטיה הישראלית תהיינה חיבורות לעומת נאומי ומעמדי במועצת אירופה.

היו שם workshops, סדנאות עבודה. אחת הסדנאות בנושא דמוקרטיה ותקשורת היתה צריכה להיות מנהלת על-ידי חבר הכנסת אבא אבן, יושב-ראש ועדת החוץ והביטחון, לדאוג לבני נבצר ממנו לבוא לשטרסבורג ונתבכשתי למלא את מקומו. עמדתי בכל מיני מצבים בחיי.

היו"ר ד' בן-מאיר: אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

חברי הכנסת, הסעיף הראשון בסדר-היום: דיווח-שבון משלחת הכנסת, בראשות יושב-ראש הכנסת, למועצת אירופה — לכינוס השני לדמוקרטיה ומליאת המועצה בשטרסבורג. אני מזמין את חברת הכנסת שרה דורון למסור את הדיווח-שבון.

שרה דורון (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אנחנו מריבים לדבר על בין-לאומיות, על ועידה בין-לאומית, על שיפור יחסים בזירה הבין-לאומית, אבל נראה שכשהנושא נוגע לקשר הקרוב והבלתי אמצעי ביותר של מדינת ישראל עם הקהילייה האירופית, באמצעות מועצת אירופה, הנושאים מסעירים פחות ומעניינים פחות.

אני חושבת, שהחשיבות של מדינת ישראל, כמדינה היחידה שאינה אירופית, כמשקפה ליד מועצת אירופה, בזכות היותה המדינה הדמוקרטית האמיתית היחידה באזור — חשיבות זו היא דבר שכולנו יכולים להתגאות בו. אנחנו מותחים כאן ביקורת מוצדקת ובלתי מוצדקת, ואין כל צל של ספק שיש בדברים שהם טעויות חיוניות, אבל איש אינו יכול לקחת מאתנו את אחד ההישגים הגדולים ביותר של מדינת ישראל: עצם היותנו דמוקרטיה אמיתית, ללא מרכאות, המוכרת ככזאת בקרב הקהילייה האירופית. בכך אני רואה את עיקר החשיבות של השתייכותנו לחבר עמים, מיעוט במדינות העולם, המקיים דמוקרטיה אמיתית לפי כל הכללים.

צ'ר לי לומר, שפה ושם יש בקיעים בעקרונות שחרתה בזמנה מועצת אירופה בשטרסבורג על דגלה, שבו 21 כוכבים של המדינות המשתתפות בה. שותפות לה מדינות, שלדעתנו ולדעת האירופים הדמוקרטיה שלהן מוצבת בסימן שאלה, כגון מדינות שיש בהן רק מפלגה אחת, כמו שנתנו מצרים, אומנם אין להן אותו מעמד שיש לנו, ובכל אופן חל במעמדן שינוי ניכר.

מרוע פתחתי את הדיווח בדיבורים על דמוקרטיה? — משום שלפני ישיבת הסתיי הקבועה של מועצת אירופה התקיים בשטרסבורג הקונגרס השני על נושא הדמוקרטיה, שארץ שלושה ימים, לישראל, ליושב-ראש הכנסת של ישראל, היה בקונגרס זה תפקיד ומעמד מכובדים ביותר. פתח את הדיון במליאה נשיא צרפת, הנושא מיטראן; אחריו דיבר יושב-ראש הבונדסטאג; אחריו — ואני חוזרת ואומרת, שאני רואה בזה חשיבות וכבוד — יושב-ראש כנסת ישראל, שלמה הלל, שדיבר על הדמוקרטיה, על הסכנה שבאי-שמירת הדמוקרטיה ועל הסכנה שבית-מתחזקים ישמש חממה להעלאת דעות

— דין יחשבוך משלחת הכנסת, בראשות יושב-ראש הכנסת, למועצת אירופה לכינוס השני לדמוקרטיה ומליאת המועצה בשטרסבורג —

ביחסים בין אירופה לבין ארצות-הברית, מתבטאים גם בנושא זה, הקשור גם בנו.

אני נטלתי את רשות הדיבור ודיברתי על נושא שהוא כאוב היום גם אצל האמריקנים ובעיקר אצל הצרפתים — בני הערובה. האם אפשר לעמוד מול לחצים של משפחות? איך מטפלים בנושא? כי כאן באמת קל לדבר בהכללות וכעקרונות, אבל כאשר עומדים בפני המקרים בשטח קשה מאוד להחליט כיצד לנהוג וקשה לקבל החלטות נכונות.

נקודה אחרונה, לפעמים צריך לנסות למרחקים כדי ללמוד דברים. כמועצת אירופה הציגו בפני גנרל אמריקני שבא עם המשלחת האמריקנית לקונגרס על דמוקרטיה. הוא סיפר לי שהוא ביקר לא מזמן בארץ. ברמת-הגולן הוא ראה חייל מאובק, עיף, ואמר לו: מתי אתה משתחרר? ענה לו החייל: בעוד שלושה ימים. אמר הגנרל: אתה ודאי שמת לחזור למקום נקי יותר, מתורבת יותר. ענה החייל: לא, אני חתמתי קבע. אמר הגנרל: אמרתי לך, for heaven sake, למען השם, this God forsaken land, אתה רוצה להמשיך ולהיות בארץ שכוחה אל זו? אמר החייל: אבל זוהי פיסת הארץ היחידה שיש לי.

והוא אמר לי: אני גנרל אמריקני, עמדותי והרכבתי את ראשי בפני חיילי ישראל, התנצלתי ואמרתי שלא הייתי צריך לשאול את השאלה הזאת. הגנרל אמר לי: במקור, אני מגואם. את יודעת היכן גואם? הדור שלי עבר את מלחמת העולם השנייה, מלחמה נגד יפן — ודאי שידעת היכן גואם, הגנרל אמר לי: החלטתי לשוב לגואם ולהקדיש את חיי לאותה פיסת ארץ שבה נולדתי וגדלתי, כי כך למדתי מאותו חייל ישראלי.

לכן אני רוצה לומר, הבאנו את בשורת הדמוקרטיה לשטרסבורג, למדינה עם בעיות ביטחוניות, מדיניות וכלכליות, ועמדנו, בראשות יושב-ראש הכנסת, בראש זקוף מאוד בשם מדינת ישראל, אבל גם למדנו מן הגויים מהי גאוות מולדת, תודה רבה.

הי"ד ד' בן-מאיר:

תודה רבה לחברת הכנסת שרה דורון. אני מבקש להודות בשם הכנסת לכל חברי המשלחת, בראשותו של יושב-ראש הכנסת, שייצגו אותנו בשני הכנסים החשובים הללו.

אני רוצה להגיד לחברת הכנסת שרה דורון, אחרי שקיבלת קומפלימנטים גם מיריבים, על הצבעתך בנושא מיהו יהודי, נוכחנו לדעת שקומפלימנטים אינם מזיקים, ואני מציע שכולנו נחקה את הדוגמה שנתת ונחזיר לחלק קומפלימנטים זה לזה. מתן קומפלימנטים לא מניק לאיש, גם אם הוא נעשה על-ידי יריבים פוליטיים, תודה רבה.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

הי"ד ד' בן-מאיר:

לא, אתה לא שמעת שחברת הכנסת דורון נתנה קומפלימנטים לחבר הכנסת ז'אק אמיר ולחבר הכנסת שבת וייס.

חייקה גדוסמן (מפ"כ):

הי"ד ד' בן-מאיר:

אני מבין, אני מדבר עכשיו על הקומפלימנטים ולא על ההצבעה, תודה רבה.

ואני מוכרח לומר, שמילוי מקומו של מר אבא אבן אינו הדבר הנזה ביותר. כיום, היות שהתפקיד היה במידה רבה תפקיד ניהולי, הייתי אומרת שהסדנה התנהלה בצורה מעניינת ודי טובה, בעיקר בזכות המשתתפים.

לא אפרט עוד, כי הפרטים מופיעים בדוחות, אבל דבר אחד אני רוצה לומר: בעיית היחס שבין התקשורת לדמוקרטיה ותפקידה של התקשורת בדמוקרטיה משותפת לכל המדינות הדמוקרטיות. בעניין זה שמעתי הערה מעניינת מאוד מפי אחד הנציגים, ואילו האירופים שאמר, שההבדל בין המדינה, בעיקר הטלוויזיה אבל גם כלי התקשורת האחרים — במדינות הדמוקרטיות והן המדינה במדינות טוטליטריות הוא, שמדינות טוטליטריות מציינות את מה שמתרחש אצלן רק בצבעים ורודים, ואילו מדינות דמוקרטיות נותנות כיוון, ואולי אף ביטוי בולט ורוב, דווקא לשלילה ולצללים שבחיי המדינה, ומי כמונו יודע זאת. דבר זה נתפס כחולשה או אף כחיסרון של המדינה בארצות הדמוקרטיות. מכאן נובעת נחיתות מסוימת של הגנת המדינה ושל השימוש במדיה בידי הדמוקרטים והדמוקרטיה לעומת מדינות טוטליטריות.

בדיונים, שנמשכו אחר כך יותר משבוע בשטרסבורג, כמועצת אירופה, נטל חלק פעיל מאוד ירדני הטוב, חבר הכנסת ז'אק אמיר. אני רוצה לחלק לך שבחים כדי שתוכל, לפחות, להגיד בבית שגם בכנסת מדברים בן טובות. אני רוצה להגיד, שחבר הכנסת ז'אק אמיר ריגש את הנוכחים. זה היה באותם ימים שבהם נודע לנו מפי חברתנו אניטה גראדין, שרה בממשלת מרדעים שכדיה, שאינה נודל עומדת לקבל רשיון לעזוב את בריטניה-המועצות, חבר הכנסת ז'אק אמיר התייחס לנושא זה. חבר הכנסת ז'אק אמיר דיבר על המכאובים ועל הסבל האיום והנורא שבהם שרויים יהודי סוריה, וטוב שמישהו מעלה את הנושאים האלה מעל הבמה החשובה הזאת, כי האירופים מרדעים מעט מאוד לנושא. הוא דיבר על תופעה שגם הם חרדים מפניה אבל אנחנו כיהודים אולי מודעים לה יותר, והיא הסכנה האורבת בדמות להיפן. הבה לא נזלזל בתופעה של להיפן. אולי מוגזם להגיד שהתופעה הזאת גורפת, אבל היא מקבלת תאוצה והתמיכה בו גדלה. טוב שחבר הכנסת ז'אק אמיר העלה את הנושא וגרם לכך שחברי פרלמנט ממדינות אחרות חתמו על עצומה, אקט שהביא להגברה ניכרת של המודעות לנושא ולסכנה שבה.

חבר הכנסת ז'אק אמיר דיבר גם על השפעת התרבות היהודית על תרבות אירופה. גם זהו נושא חשוב, שהרי אנחנו ממעטים תמיד כחשיבות מעשינו, מחשבותינו, בהשפעה התרבותית ובמסור. אנחנו הראשונים הממעטים במעמדנו ובמה שתרמנו לעולם הנאור.

לכן, אני רוצה לכרך שוב מעל במה זו את חבר הכנסת ז'אק אמיר, שהוא וחבר הכנסת שבת וייס הם החברים הקבועים המלווים את העבודה של מועצת אירופה.

אדוני היושב-ראש, שתי נקודות נוספות. האחת — היה דיון על טרור. נכון הוא שלפני שנה, באותו מועד, כשהתפוצצו פצצות בפרס כמעט יום יום, הייתה המודעות לנושא הטרור גדולה הרבה יותר, הפעם הזאת כא במיוחד איש קונגרס מארצות-הברית כדי לדבר על הטרור בוועדה המדינית, הם מעוניינים בשיתוף פעולה עם אירופה בנושא מניעת טרור, ובשיתוף פעולה לחשיפת פעילות והתארגנות לביצוע מעשי טרור. אבל הם אומרים בגלוי: אנחנו מחכים טאמס, האירופים, ננקוט צעדים ראשונים לשיתוף הפעולה וחינוך יד לכן. האי-הבנות וחוסר שיתוף הפעולה המלא, הקיימים תמיד

ב. הצעת סיעת "כך" להביע אי-אמון לממשלה בשל סירובה להתמודד עם הסתירה

שבין מדינה יהודית לדמוקרטיה המערבית

הבלעדית של העם היהודי ומצד שני, מיד הצהרה מבריקה שגם לערבים יינתן שוויון זכויות. אפשרות להוליד, להיות כאן רוב, ולעשות במדינה כרצונם.

כיוון ששיקרא דשיקרא מוסיף להוליד שיקרא, העבירו הדמוקרטים ובעלי המוסר של השמאל, שונאי כהניס, חוק ושמו חוק השכנות, שהעניק רק ליהודים את הזכות לעלות ארצה ללא הגבלות ולקבל אזרחות מייד. איזו דמוקרטיה, איזה שוויון, איזו בריחה, כעלי העמל והשקר יושבו כל הזמן עם הערבים ופטפטו על דמוקרטיה, שוויון זכויות — הנהמה טוב ומה נעים שבת בני דודים גם יחד.

איך שהם בזים לערבים, איך דווקא כל אלה, השמאלנים, המגנים מדי יום את כהנא והגזענות, הם עצמם בזים ולועגים לערבי בצורה כה משפילה שקשה לרדת לעומקה. דווקא המבולבלים, המתכוללים, המתיוונים האלה, המתגויים, מסתכלים על הערבים כעל ילדים טיפשים, כעל דבילים, שניתן למושכם באף, לרמוסם, שומו שמים. הערבי אינו טיפש, הוא אינו דביל, הוא אדם בעל גאווה ושכל, והוא מבין היטב את הסתירה בין הדמוקרטיה המדומה לבין הציונות.

חברי הכנסת, תארו לעצמכם את הגאווה הלאומית של הערבי הישראלי. איך הוא מרגיש כאשר הוא שומע את הנשיא שלו, חיים הרצוג, מדבר על מדינה יהודית. כמה הוא גאה בעובדה שיהודי בפיטסבורג או במלבורן יכול לטוס לכאן, לארץ, כאוות נפשו, ולהיות אזרח, בו בזמן שכן דודו של אותו ערבי שכרח מיפו תקוע בעזה או בירדן, כי חוק השכנות אינו חל עליו, כי הוא אינו יהודי. איזו דמוקרטיה, על זה לא דיברו בשטרסבורג. איזה קול ששון וקול שמחה כוקע מגרונו של הערבי כאשר הוא שר את ההמנון הלאומי שלו "התקווה", עם המלים "נפש יהודי הומייה" איך רמעות גיל זולגות מעיניו כאשר הוא שר את המלים "התקווה בת שנות אלפיים", והוא חושב בלבו: איך הסבא שלי יישב אלפיים שנה וחיכה ליהודים שישוכו ארצה. כל שנה כתשעה באב נהרו המוסלמים לכותל ושם שפכו את לבם לפני הקדוש ברוך הוא והתחננו על שיבת ציון, לעג לרש.

חברי הכנסת, העמל והשקר הזה, הסתירה והניגוד הבולטים מאיימים על עצם קיומה של המדינה היהודית. אנו חייבים להשתחרר מהמבולבלים האלה, אכיוני הרוח, ומהחרפה של מוגות-לב רוחנית. עלינו להודות ללא חסיכים, ללא רגשי אשמה, שאכן קיימת סתירה מוחלטת בין מדינה יהודית לבין הדמוקרטיה המערבית, ולבחור בציונות, במדינה שלנו — מדינה יהודית.

הנה, הכנתי הצעת חוק בשם "חוק המדינה והדמוקרטיה היהודית", שמטרתה בדיוק זו, ואלו דברי ההסבר הכוללים בהצעה: "אלפיים שנה חלם העם היהודי על השיבה לארצו, ארץ-ישראל, ושם לכוון שוב מדינה יהודית שתהיה נכסו ונחלתו של העם היהודי. ואכן, בעזרת השם יתברך, כשנת התש"ח התגשם החזון וקמה מדינה יהודית, כלשון מגילת העצמאות. פעמים אין ספור נדגש העניין של יהודי בקשר לארץ-ישראל, אך הסכנה הדמוקרטית לא, נעלמה משום שמגילת העצמאות העניקה שוויון זכויות לכל אזרחיה. כלומר, לכל התושבים, יהודים וערבים ביחד. כיוון שזו ההגדרה של אזרח, מגיע עלי-פי כל כללי הדמוקרטיה לכל אדם, יהודי או לא יהודי, שוויון זכויות. מכאן נובעת שלוש סכנות: א. לא-יהודי

היו"ר ד' כ"מאיה:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: הצעת סיעת "כך" להביע אי-אמון לממשלה בשל סירובה להתמודד עם הסתירה שבין מדינה יהודית לדמוקרטיה המערבית. בבקשה, חבר הכנסת מאיר כהנא.

מאיר כהנא (תנועת כך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, בשבת שעברה קראנו כפרשת נח על התיבה וכניסתם לחוכה של כל המינים, שניים שניים, איש ובת זוגו, וכך אומרים חז"ל: באו כולם אל נח ונכנסו כל אחד ואחד עם זיווגו, בא שקר ורצה להיכנס, אמר לו נח: אי אתה יכול להיכנס אלא אם כן אתה נושא לך בת זוג. הלך שקר וביקש לו בת זוג, פגע במארה — בקללה. אמרה לו: היכן אתה בא? אמר לה: מאצל נח. הייתי רוצה להיכנס לתיבה ולא הניחין אלא אם כן יש לי בת זוג. רצונך הווי בת זוג? אמרה לו: מה אתה נותן לי? אמר לה: אני מתקן עמך שכל מה שאני מסגל את נוטלת, כיוון שיצאו מן התיבה היה שקר הולך ומכנס ומארה נוטלת ראשון ראשון, וכך נאמר: והרה עמל וילד שקר. המשל אומר: שקר מוליד ומארה נוטלת.

חברי הכנסת, אנו עומדים היום בשנה ה-40 להקמת המדינה. 40 שנה של עמל שהולידו שקר, שקר איום, את השקר הזה יצרנו כמו ידנו, והוא מכיא אותנו ישירות, חס ושלום, למארה, לקללה, לאסון, לשואה. מה העמל, העוולה הזו שיצרנו לא פחות מהסתירה העמוקה, הניגוד המוחלט שאימצנו כאשר שיקרנו לעצמנו והמצאנו מושג אווילי של מדינה יהודית ודמוקרטית. בדיחה מרה, הרי הסתירה והניגוד בולטים, כמרחק מרחק מבער כך המרחק והפער בין הציונות והמדינה היהודית מחד גיסא, לבין הדמוקרטיה המערבית מאידך גיסא. רק מנהיגים קטנים ואומללים, מוגי לב רוחניים העושים שקר בנפשם, המרמים את עצמם ואת עם ישראל, אינם מוכנים להודות בעמל ובשקר מתוך אימה ופחד נפשי. שיקרא יהודי, שיקרא, שמא יצטרכו להודות על האמת, להיות הגונים ולבחור בין קודש לחול, בין ישראל לעמים, בין מדינה יהודית לבין מדינה דמוקרטית נוסח המערב.

ובכן, מהשקר הראשון, ההחלטה להקים מדינה שתיקרא יהודית ודמוקרטית, הוציאו מגילה, מגילת העצמאות, שבה הכניסו לעיני כל העולם את הסתירה והניגוד, והרה עמל וילד דוקומנט סכיופוני, טרחו, הרו ועמלו לתת למגילה צביון הגדרה שפירה. אך טרחו מייד, הרו ועמלו במגילה להכניס סעיף המבצעי במלים "אנו מכריזים בזאת על הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל"

חברי הכנסת, הסבירו לי, לעצמכם ולעם היושב כאן, מה פירושה של מדינה יהודית. הלווא ודאי וודאי ההגדרה המינומלית היא מדינה של רוב יהודי עם ריבונות בלעדית לעם היהודי, מדינה שבה היהודי יהיה בעל הבית, הגזר, המכריע. אם זה אינו פירושה של מדינה יהודית, אזי אין למושג כל הגדרה שפירה. אך טרחו מייד, הרו ועמלו במגילה להכניס סעיף שני למגילה, כדי לאזן אותה, כדי שתשקף את הכלכול של אותם מייסדים, וכך כתבו מייסדי המדינה היהודית והציונית: מדינת ישראל תקיים שוויון זכויות חברתי, מדיני ופוליטי נגמר לכל אזרחיה כלי הבדל דת, הווי אומר, דמוקרטיה, נוסח ג'פרסון, או בורק, או רוטו. מגילת חלם. מצד אחד, הכרזה רועמת שהמדינה תהיה כבעלותה ובריבונותה

מאיר כהנא (תנועת כך):
גם זה יזכור בזמנו.

חייבים לשנות את ההגדרה של "אזרח". יהודי הוא אזרח. המדינה שייכת לעם היהודי. גוי שרוצה להיות אזרח בארץ הזאת חייב להשתתף לעם היהודי. הדלת פתוחה לפניו להתגייס. הוא ישתתף לעם אוטומטית. הוא יקבל דמוקרטיה ושוויון ככל יהודי, כי אין הבדל בין יהודי טבעי לבין גר.

חברי הכנסת, הצעה זו הוגשה לפני כחצי שנה. היא נפסלה על-ידי יושב-ראש הכנסת כדרכו בחולין. בנימוק המעייף: גזענות. איזו גזענות זו? זהו חוק הגיוני שיסמור על העם הזה ועל המדינה הזאת בעזרת השם.

אנחנו פונים השבוע לכג"ץ, בעקבות הבג"ץ של חבר הכנסת מיעארי, שבו קבע בית-המשפט העליון, שלכנסת אין סמכות להתערב בתפקיד היסודי של חבר הכנסת. הגשת הצעת חוק היא התפקיד היסודי של כל חבר כנסת ולשם כך הוא נבחר.

עוד נשמע באולם הזה קול הלל והילל, ובעזרת השם נעשה את הצעת הראשון להקמת מדינה יהודית, שהיא חלק בלתי נפרד של העם היהודי ולא של חבר הכנסת תופיק טובי.

אני מציע הצעת אי-אמון בממשלה, שלא מוכנה לאזור אומץ ולאמץ את החוק הזה.

הי"ר ד' בן-מאיר:

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה על הצעת האי-אמון שהגיש חבר הכנסת כהנא.

ה צ ב ע

הצעת סיעת "כך" להביע אי-אמון לממשלה
בשל סירובה להתמודד עם הסתירה שבין
מדינה יהודית לדמוקרטיה המערבית לא
נתקבלה.

ג. הצעות לסדר-היום

ביצוע החלטת ועדת הכספים והממשלה בדבר סיוע למושבים ולקיבוצים

עוזב". וכך הוא ממשיך וכותב והדברים קורעי לב. הוא חבר וחתי.

המכתב נשלח למשרד ראש הממשלה. ממשרד ראש הממשלה עונה אילה. מזכירתו של צחי הנגבי לעניין ההתיישבות: צחי עסוק. אנחנו נטלפן אליכם.

אחרי-כך באה תשובה מלשכת שר החוץ: אנחנו מכינים תשובה, ואני מקווה שתקבלו אותה תוך שבוע. המשיכה — עליזה. שאלה: אי-אפשר לזרז אותה? תשובה: אתה יודע מה? לשר החוץ יש עוד שני נושאים וחצי לטפל בהם חוץ מהבעיות של הקיבוצים, וכן הלאה.

איני מביאה זאת כקריאה, אלא כדי להראות את ההתייחסות לנושא כאוב זה, שהוא אינו נושא כאוב של מפ"ם, מפלגת העבודה, או הליכוד, אלא של המדינה; נושא שאינו מאמץ נורא ונקטין או הוצאותיו בעוד 5% או 10%; גם אם נוסף על כך, נוכח כהצלחה כלכלית מזהירה ונגדיל את הכנסותינו ב-10%. הוא כותב: "די, הייתי חמור, סכלתי, אני

שגולד במדינה הוא אזרח בעל כל הזכויות במדינה היהודית, ואילו יהודי, חלק של העם היהודי, שגולד ושוהה בחוץ-לארץ, אינו אזרח ואין לו אותן זכויות שיש לאותו לא יהודי. ב. באופן טבעי ניתן ללא-יהודים להיות פה רוב על-ידי ילודה, פרו ורבו ומלאו את הארץ. על-פי כללי הדמוקרטיה והגדרת האזרחות, כפי שהיא היום, יכולים הם בהצבעת רוב בכנסת הזאת לבטל את המדינה היהודית — — —

לפיכך, רבותי, כדי לשמור על המדינה היהודית וכדי שהיא תהיה גם דמוקרטית, חובה עלינו לשנות את ההגדרה של "אזרח". היום מקובלת ההגדרה החדשה יחסית, שנוצרה רק לפני כמה מאות שנים, הקובעת שכל אדם שגולד על פיסת אדמה, ללא הבחנה של לאום, גזע ודת, הוא אזרח של אותה פיסת אדמה. קרי: ארץ או מדינה. כך הופכת הקרקע לגורם המכריע, והיא יוצרת עם פיקטיבי ללא כל עבר, דת, לאום, היסטוריה, שפה או תרבות משותפים. הקרקע, האדמה היא הקובעת, ואילו האדם טפל לה. הגדרה זו שינתה לחלוטין את ההגדרה ההגיונית, עתיקת היום, שקבעה כי לא הקרקע היא המגדירה את העם, אלא העם האמיתי והטבעי, שיש לו היסטוריה, לאום, דת, תרבות ולשון משותפים. הוא המגדיר את הארץ ואת המדינה. לדוגמה, העם האדומי כלל רק אדומים שהיו בעלי עבר משותף. הם מצאו לעצמם פיסת אדמה, קרקע, ארץ, שחשמש כלי שיחיוק את העם האדומי. לאדמה זו קראו ארץ אדום, כלומר הארץ של העם האדומי. העם קבע, ומי שלא היה אדומי לא היה אזרח בארץ אדום. אך טבעי.

אם רצוננו לקיים מדינה יהודית ודמוקרטית, עלינו לחזור להגדרה המקורית והטבעית של "אזרחות" כשביל העם היהודי, הריינו עם יהודי טבעי שכל יהודי — — —

הי"ר ד' בן-מאיר:

נותנו לך עוד שתי דקות.

מאיר כהנא (תנועת כך):

זה לא נכון. הסתכלתי על השעון.

הי"ר ד' בן-מאיר:

יש לך עוד שתי דקות. בבקשה, תמשיך ותגמור. למה לך להתווכח?

הי"ר ד' בן-מאיר:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: הצעות לסדר-היום מס' 6211, 6212, 6234 ו-6246. מאת חברי הכנסת חייקה גרוסמן, נחמן רו, יגאל כהן וגרשון שפט, בנושא: ביצוע החלטת ועדת הכספים והממשלה בדבר סיוע למושבים ולקיבוצים. רשות הדיבור לחברת הכנסת חייקה גרוסמן, ואחריה — לחבר הכנסת נחמן רו.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אדוני הישכיר-ראש, בתחילת דברי הרשה לי לברך את נציגי ההתיישבות העובדת היושבים ביציע. הם באו כמפגינים, ומוכן שאני קוראת לכנסת להזהרות עם מאבקים.

אדוני הישכיר-ראש, חברי הכנסת, קראתי מכתב של חבר קיבוץ הכותב, בין היתר, כך: "תוכנו גדל מחודש לחודש, וזאת אחרי קיצוצים מכאיבים. תמונה זו לא חשתנה גם אם נעשה מאמץ נורא ונקטין או הוצאותינו בעוד 5% או 10%; גם אם נוסף על כך, נוכח כהצלחה כלכלית מזהירה ונגדיל את הכנסותינו ב-10%". הוא כותב: "די, הייתי חמור, סכלתי, אני

ביתניים. כאותו פרק זמן, במשך שמונה חודשים מאז ההחלטה ועד היום התנפח שוב הכול. מה שהוחלט או אין לו עוד משמעות, כי כל זה היה בהצמדה למדר. היתה שנה חקלאית מצוינת, אבל הרווחיות היתה נמוכה וההישגים התבזבזו, הכול בגלל הריבית הגבוהה הרובצת על חובות החקלאות. הממשלה לא עמדה בהתחייבויותיה כלפי החקלאים. היא מתעלמת, היא מושכת, היא סוחבת והיא מחפשת שער לעזאזל:

אין שום הצדקה אובייקטיבית למצבו של המשק החקלאי. הסיבה למשבר היא מדיניות הריבית, והאחריות היא של הממשלה כולה. לי יש ממשלה אחת, אין לי שתי ממשלות. אולי לכם יש שתי ממשלות. הלוואי שהיו לכם.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
את יושבת בסכנות, בקואליציה, והסוכנות אינה עוזרת.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
גם את זה כבר שמעתי וגם זה כבר הופרך.

היו"ר ד' בן-מאיר:
חבר הכנסת ויינשטיין, אל תפריע כיוון שהיא כבר גמרה את זמנה.

אפרים שלום (המערך):
רצוי שאתה תהיה יושב-ראש הוועדה הממשלתית.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
אדוני היושב-ראש, במדינת ישראל יש ענף אחד שבעזרתו אפשר לייצב מחירים — זו החקלאות. ורק על החקלאות אפשר לשים את היד. על שום ענף אחר אי-אפשר. ואם את זה אתם רוצים לבזוז, אני חושבת שאתם עושים דבר גרוע.

ועוד דבר: הדרישה להגדיל את תקציב הפיתוח. למה תקציב הפיתוח הוא 35 מיליון דולר? מה זה? השנו אותו עם תקציבים אחרים. כל הרווחים הלכו ביתניים לכנסים.

אני יודעת, ייתכן שכל ההתייחסות העובדת היא ילד טוב ירושלים, וצריך להפסיק עם זה. כי העיתונים לועגים לנו: איזה מין שכיבת לוקסוס? אם זה מה שאתם רוצים, ייתכן שלא תהיה ברירה. יש לבטל לפחות את החוב הנוכחי מהריבית. אני לא קוראת לשמיטת חובות או לשמיטת ריבית. אבל אם הממשלה לא תעשה זאת, מה יעשו היישובים?

אדוני היושב-ראש, אני רוצה לגמור בדבר אחד. אומרים: הקיבוצים יסתדרו. איך הם מסתדרים? הם מסתדרים כאמצעות ערבות הדדית, אבל גם זה בעיריבון מוגבל. אני יודעת שהקיבוצן הארצי גייס כספים מתוך שורותיו בשביל 17 קיבוצים, לפחות, השרויים במצוקה עמוקה. הוא גייס בפנים, לא על-ידי תרומות מחוץ-לארץ.

אחמול השתתפתי פה בחגיגה גדולה לרגל קבלת תרומה של 30 מיליון דולר. טוב מאוד. אבל הקיבוצן הארצי גייס מתרומות פנימיות, ממגבית, מקרן פנימית. שאלתי את החברים שלי בקיבוצן הארצי: האם מותר לי להגיד כמה? אמרו לי: תאמרי מעל ל-10 מיליון. אני אומרת מעל ל-10 מיליון. ממה זה? זה אחרי כל הקיצוצים. אתם רוצים שאני אפרט כמה קיצצו?

אני קראתי על הקיצוצים שנעשו בתק"ם, קיצוצים מרחיקים לכת. אחר כך יקום חבר כנסת ויאמר: מה הם מוילים דמעות תנין? המשק החקלאי, ההתייחסות שמתוכה צמחה הציונות.

אתחיל מהקיבוצים. 280 קיבוצים: 140,000 נפש: 3.5% מהאוכלוסייה. מייצרים 2.3 מיליארדי דולר, כלומר 8.5% מהתל"ג. אי-אפשר שלא להתייחס למשבר החמור שפוקד אותם.

הקבוצה שנפוצה ביותר היא של 19 בעלי חוב מצטבר שאי-אפשר לעמוד בו. הם הגיעו לכך שהחוב הוא פי אחד וחצי עד פי שלושה ביחס לתפוקה השנתית. אין אפשר להמשיך לייצר?

היתה ועדת-רכיז. הציעו מחיקה חלקית של החוב. סוכם גם על הצורך בפריסת חובות על-פי הסדר מיוחד עם בנק הפועלים. בנק לאומי לישראל ובנק החקלאות. בסוף 1986 סוכם על הלוואות בריבית נוחה. כל זה כמעט לא התבצע. שמונה חודשים אחרי שהגיעו, כביכול, להסדר מוסכם — ואני יודעת שההסדר הוא חלקי, מטולא ואינו פותר את הבעיה בכללותה — גם הוא לא בוצע.

שמעתי שחבר הכנסת ויינשטיין אומר שהמפגנים מזילים דמעות תנין באוהל שלהם. אני שואלת: למה? כי לא שרפו צמיגים? כי עדיין לא שפכו חלב? האם מדובר רק בקיבוצים? הרי היישוב הראשון שהתפרק הוא אותה יבנאל הישנה והטובה, המשק הפרטי. אלה כבר לא הסוציאליסטים, רחמנא ליעלן.

אני חושבת שמה שאתה אומר יש בו הטעיית הציבור. אדוני היושב-ראש, מדובר על הריבית הרצחנית שאי-אפשר לעמוד בה, לא כהעדר כושר ייצור. יש כושר ייצור עצום, פוטנציאל יוצא מן הכלל. המשק הוא כריא כיסודי. אבל אם הריבית מגיעה ל-40%, כל החוב מתנפח ואי-אפשר לעמוד בו.

הנכסים הכספיים שבידי הציבור גדלו ב-1986 מ-70 מיליארד שקל ל-88 מיליארד; גידול של 26%. זהו בדיוק גידול החוב בנכסים השליליים בצד הרווחים הפיננסיים. אני יודעת שלא מדובר רק בחקלאות. כל יום אנחנו שומעים על מפעל נוסף שנסגר. מפעל פרטי יכול לפשוט רגל, יכול להיסגר, יכול למכור נכסים, יכול לעשות מה שהוא רוצה, אבל לא קיבוץ ולא מושב יכולים לעשות זאת.

אם אנחנו משווים את הריבית שמשלם היצרן הישראלי לעומת הריבית שמשלם היצרן בחוץ-לארץ — היא פי ארבעה. ואם מדובר בחקלאות — שיעורה גבוה הרבה יותר. יש לי נתונים סטטיסטיים. אבל אינני רוצה להלאות אתכם.

אדוני היושב-ראש, כל דבר שהוא כערכות הדדית מתפורר לנו מתחת לירדנו, זאת כאשר הממשלה, חציה לפחות, היא ממפלגת העבודה, מתנועת העבודה, מטובי הבנים שבנו את היישוב הזה. כל גוף קואופרטיבי מגיע לייאוש.

למושבים יש פטנט — מושבים מסוימים לא ישלמו חובות. מה הם יעשו? אין מינהלה שהיא המוסד שצריך לבצע. אין יושב-ראש למינהלה. מה שקורה עכשיו חורג מעבר לבעיית ארגוני הקניות. אל יספרו לנו את הסיפור הזה. שמשום השחיתות שלהם קרה כל מה שקרה. נאמר את האמת. אינני רוצה לחפש את השעיר לעזאזל, את האשם. כי בסך הכול, מי מנהל את המדיניות, גם של הבנקים? אני יודעת, קל מאוד לומר: הבנקים, הם אשמים, הם גובים ריבית. גם לא מעניין אותי אם מדובר במנגנון זה או זה, או בבירוקרטיה זו או זו. אני יודעת שהוחלט ולא בוצע — לא פריסת חובות, לא כיטול חלקי, לא הורדת הריבית, לא הקמת מינהלה.

הפורנות והבזכות הראויות, כמקובל במקומותינו ולפי אופנתנו המידרדרת. אין זה מחנה שכולו צדיקים, אבל זהו ציבור של אנשים צודקים.

ממשלה ציונית וכנסת ציונית חייבות לפעול מהר, כדי שהמעשים הציוניים ביותר והעושים הציונים ביותר כעם היהודי ובמדינת ישראל לא ייהפכו לדף נוסף בספר תולדותינו של העם היהודי, חסר השורשים, המהפכנים מעסקי אוויר, מהיות על ימות משיח, וכל עולמו ופסגת מאווייו — הצלחה קלה כבורסה, כתיכון ובמסחר.

לנגד עינינו מתרחשת הטרגדיה הלאומית הציונית — התהפכו היוצרות. מייצרים ויצרנים, בונים ומגנים מתהלכים בעיניים מושפלות ובתחושת עלבון נוראה, ו"ממציאות" מניפולציות ועסקאות למיניהן מתהלכים בגרון נטוי ובמצח גאווה.

כבר לפני שמונה חודשים פסקה ועדה, שמינתה ממשלת ישראל, ובה נציגי האוצר, בנק ישראל, הסוכנות וארגוני המתיישבים — מהי הדרך לחיקון מצבה של ההתיישבות. תוכניתה אושרה בממשלה וחזרה ואושרה בכנסת, ומאז נעשה מעט מאוד, וכל יום שתולף רק מעמיק את המשכר ומכביר על פתרונו.

דרכי הפתרון והמוצא הוגדרו ונוסחו פעמים מספר. ביסודן של כל התוכניות וכל ההנחות האלה עומדת הכרה ברורה בצדקת התביעה ובהכרח לסייע להתיישבות לצאת מן המצר: פריסת חובות ומחיקת החלקית; דאגה לרווחיות הייצור והייצוא החקלאי; אשראי מוכון לחקלאות ולפיתוח; ערבות המדינה לחלק מן החובות, וכן — הקמת מניהלה שתטפל מייד בביצוע. התוכנית קיימת, ואילו המימוש אפסי כמעט.

וזאת לדעת, גם בתוך תוכו של סבך המשבר מגדילה ההתיישבות את הייצור והייצוא שלה ותוצריה גדולים ביחס מתוצריה של כל מגזר אחר במשק הישראלי. היא לא הפסיקה את העבודה ולא החלישה את המאמץ המשקי שלה. היא נטלה על עצמה מרצון עול כבד של צמצומים ויתורים, היא תגברה את המאמץ בייצור ובייצוא, אך הכול נבלע ונעלם בלוע הריבית.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, מעבר לכל הבדלי ההשקפות הפוליטיות, ההתיישבות לצורותיה ותנועות ההתיישבות היו והינם כרטיס הביקור ותעודת הייחוד של מדינת ישראל בעולם הרחב ובתפוצות ישראל. בעיקר בזכות ייחוד ערכיה של ההתיישבות, מטרותיה ואדני המוסר האנושיים שעליהם התקיימה. ראש וראשון בהם היתה והינה הערכות ההדדית הפנימית — קהילות מתיישבים המושחתות על סיוע של אדם לאדם ויישוב ליישוב. לשם כך הוקמו כלים וגובשו מסגרות חברתיות ומשקיות. במשך 80 שנה בקירוב הגענו ככוח כלי הערכות ההדדית לחיל רב.

חלילה וחס, שמא יכולע לערך אנשי וחברתי זה — לערכות ההדדית — במסגרת המאמץ לתקן ולהכריא את ההתיישבות. אכן, על ערך זה ללבוש צורות מתאימות, הוא טעון חקיקים, תאמות, שינויים ועדכוניים, אבל נכס צאן ברזל זה, קו היכר זה, שהוא מתווי פניה של ההתיישבות, חייב להישמר מכל משמר.

לא חברה של "איש לאוהליך" ולא של "אדם לגורלו". לא קהילות של אחריות וסולידריות כונות ארץ ומקימות עם.

חברים יקרים, אדוני היושב-ראש, אני מכינה שעלי לסיים, אבל את העיקר עוד לא אמרתי. והעיקר הוא לא הפגיעה בקיבוץ פלוני או בקיבוץ אלמוני, כמושב זה או כמושב זה, וזהי פגיעה בהתיישבות שהיא הגרעין, הגוץ החזק ביותר של הגשמת הציונות. כל המהלך של הממשלה הזאת הוא קהלך אנטי-ציוני; אנטי-ציוני — אני אומרת לכם, יכול להיות ויכוח מהי הציונות, אבל זהו מהלך אנטי-ציוני, ואנחנו לא נוכל לשחוק.

הי"ד ד' כ"מאיר:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת נחמן רו, ואחריו — לחבר הכנסת יגאל כהן, בבקשה.

נחמן רו (המערך):

אדוני יושב-ראש הכנסת, חברי הכנסת, אחי ורעי שביציע, אל מול משכן כנסת ישראל ומשכנה של ממשלת ישראל נבכעת ההפגנות שב"גן הוורדים" הוקם מחנה אוהלים. ההתיישבות שבה אל ימי האוהל. במלאות 100 שנים להתיישבות ובשנה ה-40 למדינת ישראל ניצבת ההתיישבות החקלאית וניצבים המתיישבים, מחוללי הציונות ומקימי המדינה. נוכח המשכן המסמל את הריבונות הציונית ושואלים: מה קורה לנו? איכה הפכה ההתיישבות הציונית מאבן הפינה לאסוקפה נדרסת?

דרך החושה של אוס-גיוני, היא דגניה, אם הקבוצות שבעמק-הירדן; מיבנאל, המושבה של כתי החומר לשעבר המט"ס ליפול; מאוהלי עין-חרוד בימי הביצות של עמק-ירעאל; מה"חומה ומגדל" של חניתה שבמורומי הגליל המערבי וניר-דוד שבבקעת בית-שאן; מחומות האבן והמצפים של דביבים וגבולות שבמרחבי הנגב, וממבוא-כיתר ורמת-יריאל שבהי ירושלים; ממושב היוגב שבלב העמק ומקומות שהיו לשעבר מעברות העולים ויישובי התענכים, חבל לכיש ועדולם — נקבצים ובאים אנשי העבודה וההתיישבות, בושים, נכלמים וזנועים נוכח פניהם של סמלי הריבונות הציונית. כפושטי יד ורגל הם ניצבים מול ביוקרטית אטומה של סחבת וגבהות לב, וכדי ביוון וקצף. מיישובי קו העימות שבמרת-הגולן ובקעת-הירדן הם נסחכים בהשפלת עיניים אל משרדים ופקידות חירשים ועיוורים המתעלמים מהם ומוצקתם בציניות שאין לה אח ורע.

תעוהי מדיניות כלכלית, ויגונים במערכות המשק והכספים, סירוף מערכות מוחלט בערכים יציבים וכודאיות משקיות — כל אלה גרמו לעיוותים מפלצתיים במראה ובמבנה של ההתיישבות והמתיישבים. מאמציהם של ארבעה וחמישה דורות להשתרש בקרקע, להקים כפר עברי עובד ולתנן דורות צעירים לחיי עבודה וחברה מתוקנים יורדים לטמיון לנגד עינינו, והממשלה מחשה.

מתיישבים וחקלאים נרשמים את אדמותיהם מאין פרנסה, והן עוברות בפשטות לידי זרים. מעבדי האדמה — מאבדים אותה. והארץ נמסרת לצמיתות לזרים, כי בתנאים אלה אין עוד טעם בעבודת האדמה, כי אין שחר למאמץ ההיאחזות, כי המכניזם הכלכלי המטוּף של מולך הריבית שוחק וכולע כל יתרה, כל הצלחה וכל הישג ופרי, ומעקלי הרכוש היהודי, שליחי מוסדות כלכליים וכספיים שונים, פושטים ביישובים. ייאמר ברורות: תוצאת הצלחתה של מדיניות ההצלחה הכלכלית של יולי 1985 היא חורבנה של ההתיישבות החקלאית, והרווח אינו שווה בצער.

וייאמר גם: אין ההתיישבות מחנה שכולו צדיקים. גם בחוכה פשו הסיאוב וחיחיות הדעת, פיתויי ההימורים,

ריאלית של 8% — זה טירוף. אין משק בעולם שיכול לעמוד בזה. ואז, כאשר עשינו את החשבון האמיתי, התברר שצריך לגבות עכשיו רק 6.7%, תיקנו ואמרנו שתהיה ריבית נידת, ואולי בשנה הבאה היא תהיה רק 6.5% או 6.3% ואולי עוד פחות, אף-על-פי שגם זה נורא.

דוד מגן (הליכוד):

— — — או יותר.

יגאל כהן (הליכוד):

אולי יותר, אני חושב שפחות.

אמירה סרטני (מפ"ם):

אבל מי אחראי — — —

יגאל כהן (הליכוד):

רגע, אני עוד אגע בזה.

אחר כך אמרנו, כי לא ייתכן שהבנקים יחזיקו את המושבים ככני ערובה. ואז עשינו דבר נורא ואמרנו: ערכות בלתי מוגבלות, לזמן בלתי מוגבל, לדבר בלתי מוגדר. אין לזה תקדים בשום מקום במשק הישראלי. אמרנו: אנחנו נדאג לבטל את הערכות בעתיד, אבל אתם חייבים להחזיר את הערבויות האלה כחלק מההסדר. שום מושב לא ייכנס להסדר אם הוא יהיה בן ערובה, עד שהמושב האחר, שלא רצה בכך, ייכנס גם הוא להסדר. אלה היו תנאים שבלעדיהם לא היה שום מושב נכנס להסדר. המושב המבוסס ודאי שלא היה נכנס להסדר, המושב שאינו מבוסס לא היה יכול לעשות זאת, כי הוא לא היה עומד בהסדר.

למדנו משהו ואמרנו, שארגוני הקניות לא ישמשו עוד כמסלקות, אף לא כמנהלי מפעלים ולא כמקימי מפעלים, ותהיה ברירה חופשית למי שרוצה לקיים מפעל למשתמשים בלבד — להיות חברה בע"מ. למדנו זאת בתל-עדיש, בעמק ובצמח-הפר ובמקומות אחרים. למדנו שכאשר חשבו מגדלי הפרחים שהם צריכים כיתאריזה והם האחראים — הם יושבים אחת לשכבה ובוחרים את ועד המגדלים, ובוחרים בהנהלה ובמפקחים ודואגים שהמפעל יתקיים, או לא יתקיים. כך זה צריך להיות בכל המפעלים שאנחנו חושבים שהם חיוניים למשק החקלאי. התחרות הזאת בין ארגון — — —

אהרן הראל (המערך):

אנחנו מוכנים לתת פרס להחלטה הנכונה של ועדת הכספים, אבל תגיד לנו — — —

יגאל כהן (הליכוד):

למה זה לא מתבצע? חבר הכנסת הראל, אתה חושב שאני אחתמק מזה? אגע בזה מייד. האמן לי שעוד אגע בזה.

אמרנו שגם אם ההסדר הזה יתבצע — בלי אשראי מוכוון חדש לא עשינו דבר. פרסנו את החוב הקיים, הבנקים מצאו את ההסדר הטוב להם, הספקים מצאו את ההסדר הטוב להם, אבל אין נחרש את הייצור החקלאי? דיברנו על 200 עד 250 מיליון ש"ח, לדעתנו, אבל אמרנו שהמנהלה האזורית חייבת לבדוק, כחלק מההסדר, את המשק הישראלי ולהעמיד לרשותו את האשראי המוכוון ההכרחי. אתמול התוכנית ארוכות עם מר ברונו, נגיד בנק ישראל, ולא סימנו את הוויכוח לא רק אשר לשיעור ריבית, אלא גם אשר לחובתנו לתת חלק מהאשראי כאשראי מוכוון למשק הייצור.

אם אני מדבר על ריבית, רבותי, מוסכם על הכול, כי מה שקרה עם הריבית היה דבר איום. אם יש דבר שבו אני מזה על חטא, הן כחבר הכנסת והן כחבר ועדת הכספים, הרי זה על כך

חברי הכנסת, מה שעובר היום על ההחייבות, מה שזועק אלינו מן האוהלים האלה — הוא זעקת השבר של הציונות האמיתית, המגשימה, העובדת, המגינה, המחייבת והמתבוססת היום בקשייה. היא תובעת מממשלת ישראל ומן הכנסת ביצוע מידי של החלטות הממשלה והכנסת על-פי תוכנית ההבראה שנתקבלה. היא תובעת תיקון מן היסוד, ומיד, חרדה רבה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

רשות הדיבור לחבר הכנסת יגאל כהן, ואחריו — לחבר הכנסת גרשון שפט, בבקשה.

יגאל כהן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, איני יכול להתחרות בדברי ידידי וחברי נחמן רו כלשון ובפתוס השירי שלו. אנסה לדבר כלשון פרודאית יותר ולהציג את הבעיה כפי שאני רואה אותה ומלווה אותה, וגם אומר מה צריך לעשות, ומיד.

זכור בוודאי לחברי הכנסת, כי מכל צד האשימו את חברי ועדת הכספים ואנשים פוליטיים, שמתוך חשבון פוליטי, כביכול, כזה או כזה, אנחנו מנסים להתנכל להחייבות הקיבוציות והמושבות. נדמה לי, שהיום אני יכול לבוא ולומר במצפון נקי, כי נכון הדבר שעסקנו בנושא הזה כחודשים, מאז הופא הנושא לוועדת הכספים. אליכא דכל חברי ועדת הכספים, לא היה עוד נושא שבו עסקנו באינטנסיביות כזאת, שלו הקדישו חברי הכנסת, מכל חלקי הבית, המיוצגים בוועדה, זמן רב כל כך כמו לנושא זה.

וראה זה פלא, לאחר מפגשים אין ספור עם חקלאים, עם נציגי תנועות ונציגי ארגונים, אחר שפחתנו את דלתות הוועדה בפני כל מי שביקש זאת, בפני כל מי שהזמין את עצמו — וזהו הפעם הראשונה מאז אני זוכר את עצמי בכנסת, שנהגנו בדרך שבה נהגנו בנושא זה — מתברר פתאום, שמעבר לכל החשבונות וההאשמות מצאה פתאום משפחת האדמה שפה משותפת גם במישור הפוליטי וגם במישור הענייני. למעשה, הגענו פהיחד למסגרת הכספים, אומנם אחרי מאבקים פנימיים בינינו, אבל אני אומר במלוא האחריות, שאלמלא עשינו את העבודה בוועדה, דבר לא היה מתבצע.

רבותי, אני מבקש להזכירכם שישה-שבעה נושאים בקיצור, כדי לראות מה היה קורה אילו קיבלנו את המסקנות כפי שהן, ואילו בגללנו כביכול, בגלל הסתבכת שנהגנו, היינו מאשרים את המלצות הוועדה כפי שהיו.

יקטור שטייטוב (מפ"ם):

אם כך, למה זה לא זו, ככל זאת, עד היום הזה?

יגאל כהן (הליכוד):

אגע בזאת מייד.

רבותי, ראשית תכענו הפרדת חובות. ידענו שהמושבים לא יוכלו לשלם גם את החוב הישיר שלהם וגם את החוב למפעלים ולארגונים. זה חוב שתפס ועלה בגלל כל מה שקרה עם הריבית הרצחנית, ועוד אגע בה. אמרנו: הפרדה, והשתתפות מקסימלית של כל גורמי המשק, קרי: הבנקים, הספקים והממשלה, שיחזירו חלק מהגזלה הזאת. שאם לא כן, לא יעמדו בזה ולא יבצעו את ההסדר. ואז הוספנו עוד 100 מיליון ש"ח על 324 מיליון, ולגבי 424 מיליון — קבענו מחיקה.

אמרנו שלא יעלה על הדעת שכאשר תפרוס הממשלה את החוב היא תרצה עוד להרוויח על גב החקלאים. גם בריבית

מתכוון לשכוע, שבועיים, שלושה שבועות, כי לא יעלה על הדעת שבגלל ויכוחים בין אגף זה לבין אגף אחר, ומשום שכן אישרו או לא אישרו ועדיין מתווכחים איפה יהיה המיקום ומי יהיה המנהל, הדבר לא יבוצע. הדברים האלה טפלים מול חומרת הבעיה, וגורם הזמן הוא קריטי. הוא היה קריטי לפני חצי שנה, והוא ודאי קריטי עם כל יום נוסף שעובר.

להפתעתי התברר היום, ואמרתי זאת בפני נציגי ההתיישבות, שהבנקים תפסו עכשיו את הפרינציפ והם אינם מוכנים לבצע את ההסדר אף שכמעט כל ההסדר הוא טוב בשבילם. כי עיקר החוב הוא להם, וההזרמה של מיליארד ו-250 מיליון תופנה, כרובה המכריע, אליהם. ולהם נדמה שהם יכולים להשתמש במצוקה האמיתית שיש בקיבוצים, והם רוצים הסדר חדש — 19 קיבוצים כבני ערובה — לכיצוע ההסדר הזה.

לכן, אני קורא לחברי בהתיישבות ולחברי הכנסת לאמץ את כל המסקנות שהתקבלו. אני משוכנע שהן לא דק מסקנות טובות, אלא גם הכרחיות. ועובדה היא שהן התקבלו על דעת כולנו, ללא הכרל סיעה ומפלגה, כי לא רצינו לעשות הון פוליטי על גב החקלאות. אני קורא לחברי בוועדת הכספים, אחרי שישבנו היום עם שר האוצר בוועדת הכספים ודנו בנושא הזה, לראות זאת כהצעה לסדר. קראנו לשר האוצר, לראש אגף החקציבים ולמר סנפיר, וישכנו אתם היום שעות ארוכות. לא נאשר — — —

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

יגאל כהן (הליכוד):

לא נאשר לבנקים שום דבר — —

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
שעות ארוכות?

יגאל כהן (הליכוד):

חבר הכנסת צוקר, הרי אתה מטסים אתי בנושא הזה, הרי אתה שותף לי. לך הרבה יותר קל לומר את מה שאני אומר עכשיו.

— — — אל לנו להעביר שום דבר בוועדת הכספים, עד שיתבצע ההסדר הזה, והוא צריך להתבצע לאלתר. ודיה לצרה בשעתה. עוד נעסוק בצרה שקיימת בקיבוצים, והיא קיימת.

חיים רמון (המערך):

חבר הכנסת יגאל כהן, החברים שלך מהליכוד לא הסכימו לזה.

אפרים שלום (המערך):

יגאל כהן (הליכוד):

היום אני אומר לחברי מעל הכמה הזאת: אם ההסדר הזה תלוי בבנקים — והוא תלוי רק בהם, חייבנו אותם בו, הם הסכימו לו, הם יודעים שהוא הכרחי — אסור לנו לעשות שום פעולה אחרת כל עוד ההסדר הזה לא מתבצע, ויש לבצע אותו לאלתר.

היור' ד' בן-מאיר:

תודה, חברי הכנסת, יושב פה המרכז של סיעת הליכוד בוועדת הכספים, והוא לא הכחיש את הדברים שאמר חבר הכנסת יגאל כהן.

חיים רמון (המערך):

הוא גם לא אישר אותם.

שאף-על-פי שהתרעתי והזהרתי, לא הפעלתי את מלוא כוחי וסמכותי כחבר הכנסת וכחבר הוועדה כדי למנוע את הריבית הרצחנית, בעיקר בשנתיים-שלוש השנים האחרונות. חברי בוועדת הכספים יודעים שדיברתי על זה. ואל תאשימו בואת חלקי מפלגה זו או זו.

אני יודע כמה משלחות היו אצל השר שמעון פרס. האמינו לי שגם השר שמעון פרס לא הבין את העניין. אני יודע זאת מחברי המערך שהשתתפו בפגישות האלה. אבל אני לא עושה חשבונות.

היום אני אומר, שאיני נוטה עוד לכך שבנק ישראל יקבע בלעדית את שיעור הריבית בעתיד. אמרתי זאת לא רק מן הפה אל החך. ראיתי שיש הסכמה בנושא זה בין כל חברי ועדת הכספים. הגשנו הצעת חוק כעניין זה, כדי שיהיה ברור שההחלטה על שיעור הריבית לא יכולה להיות דומה להחלטה על העלאת מחירי דלק. לא צריך להחליט על כך כפי שמחליטים על פיחות, בחדרי חדרים. כל גורמי המשק צריכים להיות שותפים להחלטה הזאת.

מה שקרה במשק הישראלי, ואני מכה על חטא כעניין זה, זה אולי האסון הכי גדול שלנו. לא רק מפני שזה הורס את המשק היצרני, אלא מפני שלקחנו את הכסף היקר הזה והעברנו אותו למי ששיחק בפוננסים, או למי שחטף בפוננסים, ולא העמדנו אותו — — —

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

יגאל כהן (הליכוד):

אני מודה בזה, אף-על-פי שהתרענו.

היור' ד' בן-מאיר:

חברת הכנסת חייקה גרוסמן, רק עכשיו דיברת.

יגאל כהן (הליכוד):

הגשתי הצעת חוק, היא עברה את הנהלת הליכוד, היא עברה לשמחתי גם את הקואליציה, היא חזרה מהממשלה — והממשלה מתנגדת. ביום שלישי הבא אני נקרא להתמודד עם שר האוצר, או עם מי שיבוא מטעמו, מול הקואליציה. אדרבה, כואו ותנו יד לזה, שיעור הריבית, אני מוכן — — — אפילו ועדה מייעצת של בנק ישראל, אבל באחריותה ובהסכמת כל גורמי המשק, שהם ייתנו את דעתם על כך.

היור' ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת יגאל כהן, אם אתה מתכוון להכות עוד עם היד על השולחן, אתן לך את הפטיש. יהיה לך קל יותר.

יגאל כהן (הליכוד):

לא, לא. סליחה שאני מתרגש. האמן לי, שהנושא הזה מטריד אותי מאוד מאוד.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היור' ד' בן-מאיר:

אני מבקש שלא להפריע, הנואם כבר צריך לסיים.

יגאל כהן (הליכוד):

אני הגעתי היום למסקנה, ואמרתי זאת היום לשר האוצר, לא בחדרי חדרים אלא בוועדת הכספים, שאיני יכול להשלים עם זה לרגע אחד, כי אנחנו נאבד את האמינות שלנו — מעבר להרס הנגרם ליישובים יום יום ומעבר לריבית המתקתקת כמו שעון — אם לא נבצע זאת מיד; וכשאני אומר מיד אני

הבנקים מנצלים את המצב, אינם נותנים כספים מספיקים להון חוזר ודורשים ערבויות מדינה. אותם בנקים שגברו ריבית רצחנית בשנים האחרונות אינם מוכנים לפירוק הערבות ההדדית. שהיתה מאד נוחה להם בעבר. אני מציע לידידי מן ההתיישבות, שלא לעזור להם בכך ולא לשמש כדור משחק בין הבנקים לבין הממשלה. לא תהיה יותר ערבות הדדית ואין צורך בערבות המדינה.

אבל מי כן יכול ללחץ על הבנקים? ההתיישבות המוכה? 19 הקיבוצים? המושבים? האם אלה יכולים ללחץ על הבנקים? יש מי שאחראי לכך ויכול לעשות את זה, אבל הוא אינו עושה את זה. מי אם לא הממשלה אחראי לכך שהמינהלה לא פעילה והמועצה עדיין לא הוקמה?

הובטח לנו, שהמינהלה תתחיל בפעילות שוטפת בשבוע הבא — הלוואי. במקום המועצה הוקמה ועדה זמנית בהרכב המנכ"לים של משרדי האוצר, החקלאות והמחלקה להתיישבות. זה פתרון זמני וארעי, ואיני בטוח שהוא טוב.

דוד צוקר (התנועה לנוכיות האזרח ולשלום):
הוא לא זמני וגם לא ארעי.

גרשון שפט (התחיה):
יש בעיה קשה עם 19 הקיבוצים, שהבנקים נדרשים למחיקת החובות שלהם בגין הריבית הכבדה. זו בעיה בפני עצמה, וצריך לפתור אותה. כפי שמסרה לנו בשעתה בוועדת הכספים המפקחת על הבנקים, לבנקים יש מספיק רווחים. יש להם מספיק רווחים למטרות אלו.

ברם, אני מציע שלא לעשות סלט מכל הבעיות. צריך להתחיל לפתור את הבעיות כפי שהוחלט בוועדת הכספים: לדאוג למושבים, לקיבוצי הבקעה והגולן, ואחר-כך לגשת לפתרון הבעיה של אותם 19 קיבוצים. ואולי יש עוד, איני יודע. ואולם, לא צריך לערבב את הכול, מפני שיש מי שמנצל את זה.

חברי הכנסת, אל נחלם מכך שיש אחראי לריבית הרצחנית שהיתה. יש לה אחראי. המדיניות הכלכלית הייתה על דעת כל הממשלה הזאת. לא יתחמקו מזה עכשיו. לא ייתכן שכל אחד יטיל את האשמה על משהו אחר. המדיניות הייתה של הממשלה, ואני מתפלל על נציגי ההתיישבות, שאינם לוחצים על הנציגים שלהם כממשלה, בכנסת ובמקומות אחרים, לטפל בעניין הזה בצורה מזוהרת יותר. הם יכולים והיכים לעשות זאת. אם צריך ללחץ על הבנקים — הם יכולים לעשות זאת. אם צריך להפעיל את המינהלה — הם צריכים לעשות זאת. ואם הסוכנות עדיין לא מסכימה ולא רוצה לחתום — הם יכולים לגרום לכך שהיא תחתום.

היחידים שסובלים עכשיו הם המתיישבים. לכן אמרתי שאפילו רק בשל נושא זה — קל וחומר בשל נושאים אחרים — מגיע לממשלה אי-אמון. אם כך נראית ההתיישבות, מגיע לממשלה אי-אמון. אני חושב, שמן הראוי יהיה לעשות זאת בזמן הקרוב.

היו"ר ד' כ"מאיר:

תודה רבה. רשות הדיבור לשר החקלאות להשיב למציעים.

שר החקלאות א' נחמקין:
אדוני הושב-ראש, חברי הכנסת, נאמרו דברים מדברים שונים, וכדי להיות ישר עם עצמי, אישרתי מדי פעם את הדברים והייתי שותף לכל הטענות הקשות והמוצרות של חברי הכנסת נגד מדיניות הממשלה.

היו"ר ד' כ"מאיר:
לא חשוב.

אפרים שלום (המערך):

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
אדוני הושב-ראש, האם בזה קיבלתי את רשות הושב-ראש לקרוא קריאות כינים באופן בלתי מוגבל?

היו"ר ד' כ"מאיר:
לא באופן בלתי מוגבל, אבל תמיד אפשר לקרוא קריאת כינים.

חיים רמון (המערך):

יגאל כהן (הליכוד):
אני מציע שנחליט על זה.

חיים רמון (המערך):
אתה מציע. אבל כשהעלו את זה היום בוועדת הכספים, הליכוד לא הסכים.

היו"ר ד' כ"מאיר:
חברי הכנסת בוועדת הכספים, פה לא ועדת הכספים, נא להתנהג בצורה אחרת, בבקשה. אל תעשו כן את מה שאתם מרשים לעצמכם לעשות שם.

רשות הדיבור לחבר הכנסת גרשון שפט.

חייקה גרוסמן (מ"ס):
איפה יושב-ראש ועדת הכספים?

היו"ר ד' כ"מאיר:
נמצא פה שר החקלאות, והוא ישיב למציעים.

גרשון שפט (התחיה):

אדוני הושב-ראש, חברי הכנסת, בשעה זו היתה סיעת התחיה אמורה להגיש הצעת אי-אמון לממשלה בשל הסחף בעמדת הליכוד בעניין הוועידה הבין-לאומית וההסכמה לשיחות בחסות ארצות-הברית וברית-המועצות. אחמול הזמן ראש הממשלה את חבר הכנסת, פרופסור יובל נאמן, והכחיש בפניו את מה שנכתב בעיתונות הישראלית והבין-לאומית בנושא זה. בניגוד לפרסומים שהיו לאחרונה בתקשורת, כאילו שינה מר שמיר את עמדתו. ביקש מר שמיר לחזור ולקבוע, כי הוא מתנגד לכל מעורבות של מדינה זוה כלשהי במשא-ומתן הישיר לשלום בין ישראל לבין שכנותיה הערביות. ראינו בכך הבהרה והכחשה של מה שנכתב בנושא זה, ולכן הסרנו את הצעתנו לאי-אמון.

הסרנו את הצעתנו בנושא זה, אבל מגיע לממשלה זו אי-אמון בנושא חשוב אחר, בנושא הטיפול שלה בהתיישבות.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):
רק בנושא ההתיישבות?

גרשון שפט (התחיה):
הנושא שנדון כרגע הוא עניין ההתיישבות.

בדיוק לפני שלושה חודשים סיימה ועדת הכספים את דיוניה, אך העניין עדיין מתגלגל וההתיישבות הולכת ונהרסת.

בעבר האשימו את ועדת הכספים בסחבת, ולא היא. קבענו עקרונות ונהלים ברורים לטובת החקלאי, והחלטנו על ספיגה נוספת של הבנקים בסך 100 מיליון שקלים.

ועכשיו — אל המשבר. אני רוצה לחזור ולומר את מה שאמרתי כאן כבר בעבר, ואני מודה שאינני אומר את כל מה שאני חושב, כי זה מזיק. אך מצבה הכספית של התנועה הקיבוצית קשה הרבה יותר ממצבה של התנועה המושבית; חוב פרזשקל ייצור הרבה יותר גבוה בתנועה הקיבוצית מבתנועה המושבית. בניגוד למה שחושבים מי שנרמה להם שהם מבינים בכלכלה, הצלחם של הקיבוצים נובעת מהעובדה שיש אצלם קשר חזק יותר בין המשקים. ערכות הדדית מסודרת יותר ואחריות הדדית. ואולם, אם המערכת הזאת תיפול, היא תיפול כולה ותתמוטט. היא עומדת על פי התהום מבחינת יכולתה להתמודד במסגרת העזרה ההדדית הכוללת. לא אומר מעבר לכך, ויש לי מה לומר.

בתנועה המושבית, בחוב קטן יותר פר יחידת ייצור החמוטטה המערכת, ועוד נתפלה ונרצה לחזור לימים שהיו בהם ארגוני קניות, ארגוני הקניות חרגו מעיסוקיהם בגלל מערכת כספית כלכלית מטורפת. שפעילותה בשנים שעברו גבלה בפשע. גם הם נדבקו במחלה של כולם, והאמינו שאפשר לגלגל כסף ולהרוויח; לא המבנה שלהם הוא שהפיל אותם. מי יתן היום ערכות לכנף כשנבעת-יואב או מרוס-גולן יבקשו ממנו כסף? מדוע צריך הבנק לתת להם כסף? בגלל קרבתם לתל-אביב? בגלל יכולתם להציע לו לעבוד? בגלל היותם יישובים חדשים שחיים בקושי? מדוע צריך הבנק לתת להם כסף? — הוא נתן להם את מה שהגיע להם, כי היתה לו ערכות של משקים ותיקים וחזקים. בלוויית טונות של כמעט לכלוך — ואני לא יודע באיזו מלה להשתמש — ושל לעג וקלס וביקורת, שמעתי על השיטה שארגוני קניות ערבים כעבור יישובים כאלה. לא נקבל שכל אחר, גם אם יעמוד כאן חבר הכנסת יגאל כהן ויצא מכליו; אתה לא בעל-יהבית של הבנקים, אתה טועה, כי הבנק צריך לכלכל את ענייניו כפי שהוא מבין. אמר לי מנהל בנק לאומי, ואני מכין גם אותו: אדוני, אני צריך לתת כסף ללקוח שיכול להתחזיר לי, ללקוח שאני בטוח שיחזיר לי. בעל תנות בתל-אביב משעבד את החנות, ולתושב מרוס-גולן אין מה לשעבד. כשאפשר היה לשעבד את התוצרת של דגניה, נתנו לו כסף. אם נתחב בין השניים, לא יקבל מרוס-גולן ולו שקל אחד מהבנק, ובצדק. לזה אחראית המדינה, אבל היום, כשל הליברליזציה, היא כבר השתחררה מאחריות זאת.

ויקטור שפיטוב (מפ"ם):
זה גם חוסר אחריות.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
דרך אגב, זה לא המדינה, זו הממשלה.

שר החקלאות א' נחמקין:

אני מסכים. ואומרים להם: תתמודדו. אני מסכים, לצערי הרב, הממשלה היא המדינה.

יאיר צבן (מפ"ם):

בשם מי אתה מדבר?

שר החקלאות א' נחמקין:

בשם הממשלה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

גם בשם השר נסים?

שר החקלאות א' נחמקין:

כשאני משיב בשם הממשלה, אני משיב גם בשם השר נסים.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

אדוני השר, אפשר לשאול שאלה?

אני אומר באחריות, שהריבית, שאין לה אחריות בשום מקום בעולם, ובגובהה אין אפשרות לקיים מערכת יצרנית לא בחקלאות ולא בתעשייה, היא פרי החלטה של ממשלת ישראל מלפני כשנתיים, שנעשתה בהמלצה חמה מאוד של בנק ישראל ושל האוצר. אז חשבת שהחלטה זו תביא אסון על הייצור — אמרתי, התרעתי, הצבעתי. אני מודה שזו היתה הדרך היחידה לבלום את האינפלציה.

גרשון שפט (התחיה):

בהלם.

שר החקלאות א' נחמקין:

אך צריך אחר-כך להחזיר, נכון, לא היה אפשר לבלום את האינפלציה ללא הלם, זה היה הכלי היחיד שהיה בידי הממשלה. יתר הכלים היו מחרץ לשליטתה. ואולם, אחר-כך צריך להחזיר חלק מהגולה, וטועה מי שחושב שהריבית נשארה בידי האוצר. מחצית הריבית הלכה למפקידים ומחצית הועברה לבנק ישראל ולאוצר, והיא חלק מהתקציב שלנו. בידי הבנקים נשאר אחוז של קומיסיון מעט יותר גבוה מזה שהיה להם בשנה הקודמת, כי הוא ניתן באחוזים. מאז מתנהל וריכוח בוועדת השרים לענייני כלכלה ובממשלה, וגרמה לי שפחות מכך בוועדת הכספים, על כך שבירבית הקיימת עד היום אי-אפשר לקיים מערכת יצרנית. זו הזדמנות חמישית לומר מעל כמה זו: המגזר החקלאי הוא תחילתה של המפלות; ייפלו גם המפעלים התעשייתיים, אלא אם כן יש להם הון עצמי בשיעור שיכול לכסות על ההון שצריך לקבל מהבנקים.

במסגרת המטורפת הזאת היה צריך לטפל במגזר חקלאי, שהיה נתון בצרות גדולות, ומאז עלה חובו במיליארד שקל לפחות: זאת — ואני חייב להדגיש זאת בפרוטוקול — בשנתיים חקלאיות טובות, העונפים יציבים, אין עודפים גדולים, איננו זורקים תוצרת אל המזבלה, ומצבנו, בין היצע לביקוש, טוב פי כמה יחסית למצב באירופה ובארצות-הברית, ולהם יש מחסני חמאה, בשר וגרעינים. לשמחתנו, ובניגוד לדעתם של כל מומחי הכלכלה, השנה תור גם ענף הכותנה להיות ענף רווחי, לאחר שנתיים של סיוע שניתן לו כדי שיחאושש.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
ידי גשם.

שר החקלאות א' נחמקין:

גם הגשם לא הוסיף, פחות ממה שנראה.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
מהפה שלך לאלוהים.

שר החקלאות א' נחמקין:

לא נורא. לכן, אלמלא העיק כשנים אלה הגבנון הכספי, היה המשק החקלאי חי את חייו בכבוד. החקלאות הישראלית היא עדיין חקלאות טובה. מצליחה, מתקדמת ומן היעילות בעולם. ייצור ליטר חלב בארץ זול כ-25% מייצורו באירופה. ייצור ליטר חלב בארץ אף זול יותר מייצורו בארצות-הברית. זה מוזר, זה פלא, אך זו עובדה. שם מכניסים למערכת המחירים חלק מהעודפים העצומים של חמאה ואבקת חלב שמוכרים אותם ברמפינג ולא פודים בעכורם כלום. הכאתי דוגמה אחת, ואני יכול להביא דוגמאות רבות, אך אינני רוצה.

לכן הדבר המכאיב — ולדעתי גם המפליא — הוא שאין אנו פותרים את בעיית הגבנון אף שהמשקים יכולים להתאזן עתה. יש לנו בעיה עם ייצוא ונעסוק בה בוודאי בעוד חצי שעה, אך בעיה זו שונה.

ראשית, אני מודה שאילור חשבתי, ולו לרגע, שהתפטרותי תשנה לטובה את המצב, הייתי מתפטר בתוך 24 שעות. אני לא מעלה על דעתי שבמצב הנורא הזה — ולך אני אומר זאת בגלל עיסוקי הקודמים — אני אברח מהקרב הזה, כל עוד אני מסוגל להתמודד, לא לנצח. פשוט מאוד, אין לי יותר מכלי הנשק שיש לי. האם עלי לברוח? למי למסור את התפקיד? חשוב רגע אתה, למי נמסור את התפקיד אם אני אתפטר? בשבילך זאת דוגמה מצוינת, כי אתה היית במצבים כאלה שבהם ידעת כי אתה עם הגב אל הקיר — וכל עוד אתה חי אתה נלחם. ואני נלחם. ייתכן שאני נלחם בפחות אומץ או בפחות יכולת, אבל לא בפחות רצון ואמונה.

בני שליטא (הליכוד):

מסור את זה לרפול, הוא ייכנס לקואליציה.

שר החקלאות א' נחמקין:

שנית, לחבר הכנסת אריאל ריינשטיין, יכולתי לענות חשובה ארוכה יותר, אבל אומר לך בזהירות, שלחלק קטן מאוד של החקלאים בארץ יש אדמה פרטית, שנחשבת לא מהמניהל אלא מהכרוך. אנחנו הקמנו קרן מיוחדת של הקרן-הקיימת, לטובת אותם מקרים שבהם מודיעים לי, כל עוד אני שר, שאם עד יום מסוים לא נעמיד לרשות איכר כלשהו סכום כסף מסוים, הוא ימסור את אדמתו לזר, והמחיר הוא כך וכך. היו מקרים כאלה בכפר-תבור, ביבנאל, בויכרין-יעקב, ונדמה לי שגם בראש-פינה. בהודעה נאמר: נא לתת את הכסף, או הקרקע אינה שלו ממחר, לא של שכנו ולא של שכני-שכנו. לזה אתה רוצה להגיע? אתה? תודה. אם כך, חוזר בך מהרעיון, שאינו עונה כשלעצמו על הכביה.

במסגרת החשובה אני רוצה להוסיף עוד משהו. על ארצות-הברית עובר עכשיו משבר קשה יותר, כי ארצות-הברית היא ארץ חופשית, שבה מוכרים, קונים, משעבדים. החוות הן פרטיות, וכשבצל החווה רוצה לקבל הלוואה מהבנק, הוא משעבד את החווה על בנייניה. הגיעו שם למצב, שבו מספר החוות שהועמדו למכירה היה כזה, שמחירן בשוק היה אפס. הבנק בטקסס קיבל מהבנק המרכזי 20 מיליארד דולר כדי לתת לחקלאים הלוואה בלי ריבית ל-20 שנה, כדי שהם יוכלו לפרוס את הלוואותם, ששעבדו את החווה.

כל זה טוב, כשמתוך 100 משקים יש משק אחד שפושט רגל, אני לא מדבר כרגע על העיקרון, רק על הצד המסחרי. כשיש לנו עניין עם 250 משקים הנמצאים על סף פשיטת רגל, למי היית מוסר את השעבוד הזה? לבנק? מה הוא יעשה כמשקים?

הצענו לבנקים עשרה מפעלים טובים שוועדה של משרד התעשייה והמסחר בדהק, בזמנה, את הפוטנציאל שלהם ואישרה אותם בחגיגות. הבנקים אומרים: איננו רוצים מפעלים. הם משועבדים לנו, אנחנו מוכנים לקבל אותם תמורת שתי פרוטות. מדובר על מפעלים חדשים, שזקוקים להם בתעשייה בארץ, והבנקים אינם רוצים בהם. הם אינם חייבים. הם אומרים: סליחה, נקבל אותם תמורת שתי פרוטות ואת השעבוד נמשיך להטיל עליכם, על הערבות ההדדית, על התערות וכו'.

היו"ר ד' בן-מאיר:

ארזי השר, עליך לסיים.

שר החקלאות א' נחמקין:

אני צריך לסיים? אם כך, יש לי כעיה, אבל אשתדל מעכשיו לקצר. אני משיב על שלוש הצעות שונות, זו לא היתה אותה הצעה.

שר החקלאות א' נחמקין:

אם היושב-ראש ירשה, אין שום דבר מהדברים שאני אומר שאני ידוע וברור, ושלא אמרתי אותו בכל הזדמנות. מוזר מאוד, לא השר נסים פירק את הערבות ההדדית: הוא נדבק מעט ברעיון הגאוני, שהאסון בא מארגוני הקניות. אני מבקש סליחה, ואני זאת הפעם על משרדי: אמרתי שאחרון ארגוני הקניות מתנהל בעיני טוב יותר מראשון המשרדים הממשלתיים. אולי היתה עלי איזו ביקורת. אולי יש משרד אחד שמתנהל טוב יותר ואני אחראי לרבר, אבל איזו ביקורת היתה על הארגונים האלה? ייתכן שההוצאות שלהם היו ב-2.5% יותר מהמשוער.

קריאה:

זאת מפני שהם עשו מעשים שלא ייעשו.

שר החקלאות א' נחמקין:

אראה לך עוד כמה מוסדות, ומשרדים ממשלתיים בכללם, שעשו מעשים שלא ייעשו.

יגאל כהן (הליכוד):

וזה מצדיק?

שר החקלאות א' נחמקין:

לא. לא בנו שום מפעל בלי אישור ממשלתי, על כל מרכיבו. זה לא מצדיק אותם, אבל מדוע אנו מבקרים אותם לפני שאנו מבקרים את עצמנו? אין שום מפעל בהתיישבות שנבנה באופן בלתי חוקי, שלא קיבל את כל האישורים, עם כל ההלוואות, עם העידוד ועם גזירת הסרט. אביא לך את התמונות.

היו"ר ד' בן-מאיר:

ארזי שר החקלאות, יש פה שני חברי כנסת שאני רוצה להרשות להם לשאול שאלה קצרה. בבקשה, חבר הכנסת רפאל איתן.

רפאל איתן (התחיה):

ארזי שר החקלאות, אתה מתאר מצב חמור. אתה חבר ממשלה ואינך מציג פתרון הנראה לעין. מדוע אינך מתפטר?

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה. רשות לשאלה לחבר הכנסת ריינשטיין, בבקשה.

אריאל ריינשטיין (הליכוד):

אני מבקש להתייחס לדברי השר, שלפיהם הבנקים אינם מוכנים לתת לחקלאים כספים למימון ייצוא כעתיד. לפי דברך הבנקים צודקים מנקודת ראות עסקית. ארזי השר, שאלתי היא: מדוע אתה, כאחראי למינהל מקרקעי ישראל, לא תפעל כמחירות לכן שהנחלות של החקלאים כמושבים יירשמו על שמם במינהל, בתנאי חניה, ואז הם יוכלו לשעבד את רכושם ולקבל הלוואות כפי שמקובל לגבי כל מי שמקבל הלוואה בבנק, אם לא יהיה להם רכוש רשום על שמם, הם לא יוכלו לעולם לקבל כסף אלא בערבות הדדית ובשיטה — — —

יגאל כהן (הליכוד):

כן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

כל זמן שלא ילאו את הקרקעות, הבנקים — — —

היו"ר ד' בן-מאיר:

חברי הכנסת, אני חושב שהשאלות הופנו לשר החקלאות.

שר החקלאות א' נחמקין:

לפני שאני ממשיך, אני חייב לענות לשני השואלים.

לצד הרב, התנועה הקיבוצית האמינה — ואני בהחלט נתתי יד ולא התנגדתי לכך — שהיא תוכל לפתור את מצוקתיה, חץ ממצוקות הקיבוצים ברמת-הגולן ובבקעת-הירדן, עם האוצר, בלי סיוע וטיפול של משרד החקלאות, או של ועדת-רכיד. רק לפני כחודשיים הובאה בפנינו בעיה של חסר בתוספת של עוד כ-200 מיליון שקל, שאם לא יימצא לה פתרון תקרוס המערכת. ברגע שהתברר לכנסים, שנוסף על הפתרונות שהציעה ועדת-רכיד צריך יהיה למצוא פתרון. בדרך זו או זו, לבעיה של עוד 200 מיליון שקל, הם אמרו: עלינו זה לא מקובל, לא נוכל לשאת זאת. ואז התחיל הלחץ לחת לחלק מהיישובים ערבות מדינה. לגטימי, לא לגיטימי, זו עובדה. אינני רוצה לומר מה הצעתי כדי לצאת מהמצוקה הזאת, אומר רק שיש לנו מערכת סבוכה מאוד, שבגלל מצוקותיה סגרו הבנקים — על אף הודעתך מה אמרתם להם ומה הסכרם להם, או מה אמרנו והסברנו אנחנו — את קופתם, הם אינם מוסיפים שקל ואינם מחדשים הלוואה אף לאחד מהיישובים בהסדר. זאת עד לימים האחרונים נעז בכלל. ייתכן שהם רוצים להשיג הישג כלשהו.

מכיוון שהזמן קצר ועוד תהיינה הצעות אחרות, אומר שאנחנו נדון ונהיה נרגשים מאוד מעל כמה זו, אבל המערכת אינה יכולה לחלץ את העגלה מן הכרך. כי כל יום העגלה שוקעת יותר, ועוד מעט לא יהיה במי לטפל.

אנחנו ניהלנו רכוחים על מינויים ומצחיקים, אלא שהם לא היו ליד השולחן הזה אלא שם מאחור. אני מודה, בעניין הזה אני יכול לבוא בטענה כלשהי לשר האוצר, אבל אני מכיר את הלחצים שהופעלו עליי. איזה מעשה שטות. במקום לסייע — מה עשו? הכול היה וראי מלווה בהסכרים ובכוונות טובות.

נדמה לי שנמרנו עם כל זה, ייתכן שאנחנו יוצאים לדרך, אבל יכול להיות שחלק מהיישובים אינם מסוגלים היום ללכת להסדר בגלל היראות, השבירה ופירוק המסגרת הפנימית. אני מקווה, אך לא בטוח, שהחל משבוע הבא אנחנו נעמיד במבחן אותם יישובים לפחות שמוכנים להיכנס להסדר ונעמיד במבחן את ההחלטות שהייתי שותף להן — נדמה לי שהן קשות, אך הן הרע במיעוטו. אם אכן נצליח להכניס להסדר כשליש מהיישובים, אני מאמין שהיתר ילכו בעקבותם.

זה לא יפתור את הבעיה, שבשביל פתורנה אני אבקש מכם סיוע — גם אם זה לא יהיה על דעת שר האוצר. כי אני רוצה לומר לכם, שהחלטת ועדת הכספים — שהייתי שותף לה, ולפיה אנחנו צריכים 250 מיליון שקל לפחות הון חוזר, לא הלוואות, אלא הון חוזר לחקלאות — בנק ישראל מתנגד התנגדות מוחלטת וחושש שהמשק צריך לחפש בשוק המסחרי את ההון החוזר לייצור. היום, הון חוזר כזה בשוק הזה עדיין עולה למעלה מ-30% ריבית ריאלית. והו המקום היחיד בעולם שבו יש ריבית כזאת, וראוי שהו המקום היחיד בעולם שבו יש ריבית כזאת לייצור חקלאי. ברוך ארצות העולם הריבית הזאת מסתכמת בין 3% ל-4% ריבית לשנה ולא ב-40% ריבית. אם אנחנו לא נשנה זאת בעזרת ועדת הכספים, או למשקים, גם אחרי ההסדר.

היו"ר ד' בן-מאיר:
מה אתה מציע, אדוני השר, להעביר את הטיפול בנושא לוועדה?

שר החקלאות א' נתמקין:
אני ממליץ שאנחנו נעביר את הנושא לוועדת הכספים, שעסקה בו עד היום, והיא ביקשה, ובצדק, ללוות אותו בדרך

היו"ר ד' בן-מאיר:
יש עוד ארבעה חברי הכנסת שרוצים להעלות הצעות אחרות, ביניהם חברת הכנסת עדנה סולודר. כשאני אומר לה להפסיק לדבר, גם היא תחשוב שאני — — —

אורה נמיר (המערכ):

היו"ר ד' בן-מאיר:
בסדר.

שר החקלאות א' נתמקין:
לא, גם אם אמרו לי, אני אפסיק.

אומר את דברי בוהירות, כדי שלא להיכנס לפולמוס. חבר הכנסת יגאל כהן, האמן לי שהדבר היחיד שעשתה ועדת הכספים בעת שישבה ועדת-רכיד ודנה היה, שהיא הוסיפה 100 מיליון שקל מחיקה. היתר אינו מעלה ואינו מוריד. זה הרבה מאוד כסף, אבל היא לא הוסיפה מחיקה, ולו של שקל אחד. מחוב למוסד שהיא אחראית לו. מאז התעוררה אצלנו, מנהלי המשאומתן, בעיה.

יגאל כהן (הליכוד):
הפתחת הדיבית אינה דבר גדול?

שר החקלאות א' נתמקין:
אמרתם 100 מיליון שקל, אבל אפילו לא מחיקת שקל אחד מחוב למוסד שאחם אחראים לו. גם אני יכולתי להביא הצעה למחיקת עוד 100 מיליון שקל. הם אמרו: יש החלטה שהנושים יקבלו על עצמם את החוב. האם אתה בעל-הבית על הנושים?

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
כן, כי אני עוזר להם לגבות כסף — — —

שר החקלאות א' נתמקין:
אני לא ידעתי. אני מציע שתנסה לגבות מהם.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
אם לא כן, הנושים לא היו נתפסים לעולם.

שר החקלאות א' נתמקין:
סליחה, אמרתי שאינני רוצה להיכנס לפולמוס כי הזמן קצר. אני אומר לך, שאם אתה אומר כך — אינכם מכירים את המטריה.

למה לך עובדה? אמר חבר הכנסת כהן, ולחלק מדבריו אני מסכים, שהבנקים לא רצו להיכנס להסדר. והרי אנחנו עוזרים להם.

יגאל כהן (הליכוד):
כרגע הם לא רוצים: הם קיבלו את האיתות. האמן לי שמשמשים עכשיו באוהל ההוא לעניין הזה.

שר החקלאות א' נתמקין:
אין שום קשר. חבר הכנסת יגאל כהן, האמן לי שאני יודע כמור.

יגאל כהן (הליכוד):
זה לא יגון?

שר החקלאות א' נתמקין:
אפשר לי לענות. אמרתי שהחלטנו כי הסוכנות תוותר, הבנקים יוותרו והנושים יוותרו. זה סיוע למושבים, אבל זה הקשה מאוד את המשאומתן, זה כל כך ברור.

כבר מנגנון, שיש הקצאת כספים, שיש מינהלה, להקים אוהל כצמד הפגנתי נגד הממשלה בלבד, כשהממשלה ממלאת את חלקה? לכן האוהל הוא אוהל פוליטי.

קריאות:

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

בחרן, קרוב אלינו, הוקם "אוהל לחץ", שמתחת ליריעותיו מסתתרים אנשי ממסד חקלאי האשמים בכך שמשלם המסים צריך להקצות למעלה ממיליארד שקל כדי לכסות את שגיאותיהם וחטאיהם. מגמתם של אנשי הממסד היא ללחץ על הממשלה והכנסת לחתם את כספי הסיוע היקרים ללא סדר מינהלי, בלי לקיים את החלטות הכנסת בדבר ביטול הערכויות ההדריות על-ידי הנושים, וביטול שעבודם של משפחות החקלאים לממסד ולערכות ההדריות, שהיתה מתאימה לחברת עליית חלוצית בימיה הראשונים של ההתיישבות. הם לא רוצים לבטל את ארגוני הקניות ולמכור את המפעלים, מי שמשלה את החקלאים כאילו יהיו מענקים, מרחיק את כיצוע ההסדר, משום שאני בעד ההסדר ונגד אשליות אני מציע להסיר את הצעתה של חברת הכנסת חייקה גרוסמן מעל סדר-היום.

היור' ד' בן-מאיר:

תודה. להצעתו של חבר הכנסת נחמן רז הצעה אחרת לחבר הכנסת חיים רמון.

חיים רמון (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אין זו הפעם הראשונה שחברים מן הליכוד, ובראשם חבר הכנסת ויינשטיין, מנסים להפוך את הוויכוח על הסיוע לחקלאות לוויכוח פוליטי ולהפיק הון פוליטי מנושא כאוב מאין כמוהו.

החקלאות במדינת ישראל נקלעה למשבר, נכון, גם החקלאים עשו שגיאות, אבל אין מדינה בעולם שלבה גם בחקלאות כמו מדינת ישראל, ארצות-הברית הקפיטליסטית סיעה בשנה שחלפה ב־25 ביליון דולר.

שר החקלאות א' נחמקין:

אתה טועה, ב־50 ביליון דולר.

חיים רמון (המערך):

תן לי את המספרים שלי.

השוק האירופי המשותף סיע בשנת 1985 לפחות כ־20 ביליון דולר.

בשעה שבארץ מתווכחים על אשראי מוכרז, ואין: כשעה שבארץ מדברים הרבה על ערכות המדינה שלמעשה ניתנת, אבל מטעמי יוקרה, מטעמי החשבונאות הלאומית, כדי שערכות המדינה לא תופיע כספרים, מגדילים את נפח האשראי של הבנקים, רמה זה הבנקים? ואם בעוד חמש או עשר שנים לא יוכלו הבנקים לפרוע זאת? האם זה לא יהיה חלק — — —

יקטור שם-טוב (מפ"ם):

מה הריבית שהחקלאי הצרפתי או — — — מקבל?

חיים רמון (המערך):

חבר הכנסת שם-טוב, דיברו על זה כל כך הרבה, ולא חשבתי שאני יכול להוסיף עוד משהו.

יגאל כהן (הליכוד):

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

ביצועו, ואם נאמנו עולים על שרטון או על אבן נגף אנא, הגיוני וטוב לכרר זאת בוועדת הכספים.

היור' ד' בן-מאיר:

תודה. חברת הכנסת חייקה גרוסמן, האם את מוכנה להעביר את הצעתך לוועדה?

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

הייתי רוצה שהיא תידון במליאה.

היור' ד' בן-מאיר:

אבל היה עכשיו דיון ארוך מאוד במליאה, יש עוד ארבעה אנשים שידברו עוד מעט בנושא.

ובכן, את מציעה לדון בנושא במליאה לא בוועדה.

חבר הכנסת נחמן רז, אתה מסכים להעביר את הנושא לדיון בוועדה?

נחמן רז (המערך):

כן.

היור' ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת יגאל כהן, אתה מסכים להעביר את הנושא לדיון בוועדה?

יגאל כהן (הליכוד):

כן.

היור' ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת גרשון שפט, אתה מסכים להעביר את הנושא לדיון בוועדה?

גרשון שפט (התחיה):

כן.

היור' ד' בן-מאיר:

יש הצעות אחרות, להצעתה של חברת הכנסת חייקה גרוסמן יש הצעה אחרת של חבר הכנסת אריאל ויינשטיין.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הערה.

היור' ד' בן-מאיר:

בבקשה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

ניתן למסור הצעה אחרת רק אחרי שהשר מסר את הודעתו. נדמה לי שלא ניתן לרשום אנשים לרשות דיבור לפני שסיים השר את דבריו.

היור' ד' בן-מאיר:

על שולחן הכנסת הונחו גם החלטות הקואליציה על מה להצביע, והיה ידוע מראש שהנושא יועבר לוועדה.

רשות הדיבור לחבר הכנסת ויינשטיין, בבקשה.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חברי הכנסת מדברים מעומק רגשותיהם, יעצם וחחושותיהם. הם לא חייבים לדעת את כל העובדות, אבל, אנשי האוהל, הם יודעים שהסוכנות אינה מוכנה לחתום על ההסכם, שהסוכנות מדברת בארבעה קולות. אנשי האוהל יודעים שהבנקים מסרבים לבטל את מכתבי הערכות ההדריות שהם כחבל תלייה על צוואר המושכים. אנשי האוהל יודעים שהממשלה ממלאת את חלקה, שהונחו יסודות מינהליים לחלוקת הכסף, שיש תקציב, שיש

יודעים את המספרים. לא החדר הוא שמתבקש כאן. חבר הכנסת מצא, אלא הצדק, כאשר הובאה תוכנית רביד לזעזוע הכספים בפעם הראשונה, פתח את הדיון הממונה על התקציבים, מר פוגל. הוא הביא אז את מסקנות דוח-רביד לגבי 19 הקיבוצים. זה לא היה דבר חדש. כאשר עשינו את ההסדר הראשון ל-36, לפריסת החובות, נאמר — — —

הרשע מצא (הליכוד):
19 קיבוצים. 170 מיליון שקל חוב.

היו"ר ד' בן-מאיר:
חבר הכנסת מצא, לא היית פה כשאמרתי לחברי ועדת הכספים, שאולם המליאה אינו חדר הישיבות של ועדת הכספים. בבקשה לא לצעוק ולא להפריע.

הרשע מצא (הליכוד):
הקיבוצים מבקשים מחיקה של 170 מיליון שקל.

עדנה סולודר (המערך):
לא יאמן.

היו"ר ד' בן-מאיר:
אני אקרא אותך לסדר. אנחנו דנים כבר שעה וחצי בעניין, ואתה לא תשנה דבר בשתי קריאות ביניים.

הרשע מצא (הליכוד):
אני דן בזה כבר שנה, האמן לי.

היו"ר ד' בן-מאיר:
עכשיו תן בבקשה לחברת הכנסת סולודר לדבר.

עדנה סולודר (המערך):
אני מוכרתה לומר, שחשבתי לתומי, שהאוהל שבו יושבים אנשים כמו צבי איזקסון מהתאחדות האיכרים ועד מפ"ס הביא לפחות לכך, שכולנו נבין סוף כל סוף, שההתייחסות לנושא הזה לא יכולה להיות התייחסות מפלגתית. אם יש נושא לאומי במדינת ישראל, זה הנושא.

חבר הכנסת נחמן רז דיבר פה במלים גבוהות על הציונות, אבל אנחנו עוסקים פה בציונות, וכבר אמרו חבר הכנסת שפט וחברי כנסת אחרים, שמתחיל היום תהליך של מכירת קרקע, העברת קרקע בהתיישבות, אם לא תהיה קרקע, אם לא תהיה התיישבות, לא יהיה עם ולא תהיה מדינה. נדמה לי, שלא צריך להסביר זאת פה.

אוי לנו אם אנחנו, חברי הכנסת מכל הקשת הפוליטית, לא מסוגלים להתאחד, לא מסוגלים לעמוד כאיש אחד סביב מסקנות ועדת-רביד שאושרו, בראשיתו של הדיון הזה אמרנו, שמסקנות ועדת-רביד הן רק בבחינת חמצן למושבים, הן לא פותרות את הבעיה כולה, כי כדי לפתור את הבעיה צריך לשנות מדיניות.

חברי ועדת הכספים, חבר הכנסת מצא, אני רוצה להזכיר לכם, שבדיון שהתקיים השנה על תקציב משרד החקלאות אמרנו כולנו: הסכום שהוקצב למשרד החקלאות, האחראי להתיישבות, פשוט מצחיק: אין מה לדון בו, ולא היה מה לדון בו מפני שהמחלק בינו לבין הבעיה שהוא צריך לפתור הוא כמרחק מזרח ממערב.

אני חושבת שכולנו שותפים לדעה שכראש ובראשונה יש לאפשר את הקיום להתיישבות, שבלעדיה אינני רואה את מדינת ישראל.

לכן, אנחנו צריכים לקבוע את הדברים האלה: א. ועדת הכספים לא חדרן בשום נושא אחר עד שימוש ההסדר שהיא

חיים רמון (המערך):
חבר הכנסת ויינשטיין, למרות זאת, מנסים שוב ושוב להפיק הון פוליטי מנושא שנוגע לכולנו, מנושא שהוא יסוד לאומי, כלכלי וחברתי. לפחות אנחנו, ועדת הכספים, יכולים להתלמד ולתבוע את ביצוע העניין אחרי שסיימו את כל הדיונים, גמרו את כל המריבות ודנו במשך חודשיים. לא יכול להיות שהעניין יתעכב חודש ימים, כי לא סיכמו את תנאי השכר של מנהל המינהלת. הרי אפשר להשתגע. החקלאות עומדת, הריבית מצטברת ועדיין דנים אם מנהל המינהלת יקבל אלף שקל יותר או אלף שקל פחות. על זה כל המדינה עומדת, ולא נותר אלא לשוב לאותן האשמות קודמות.

אני מציע לכם, חברי מן הליכוד, לפעול במשותף כדי להכריח את הממשלה לשנות את מדיניותה בנוגע להסכמים, שהיא עצמה הציעה ואין היא מבצעת, ובנוגע למתן סיוע אמיתי לחקלאות בעתיד. חקלאות אינה עסק כלכלי בשום מדינה בעולם.

היו"ר ד' בן-מאיר:
תודה לחבר הכנסת רמון.

יגאל כהן (הליכוד):
מדוע הממשלה? — את השותפים להסדר, את הכנקים.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

היו"ר ד' בן-מאיר:
חבר הכנסת, חבר הכנסת ויינשטיין, לא אחערב בוויכוח, אבל מתוך היכרות עמוקה עם המשק האירופי אומר, שאין קבוצת חקלאים באירופה שאין לה מפעלים משקים. אין קבוצת חקלאים, לא כפרית ולא אזורית, שאין לה מפעלים כלכליים.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

היו"ר ד' בן-מאיר:
לא משנה כרגע, רציתי רק לתקן עובדה. אינני מתווכח.

יאיר צבן (מפ"ס):
אדוני היושב-ראש, מה הציע חבר הכנסת רמון?

היו"ר ד' בן-מאיר:
חבר הכנסת רמון הציע בליט ברירה להוריד את ההצעה של חבר הכנסת נחמן רז מסדר-היום.

לחברת הכנסת עדנה סולודר יש הצעה אחרת להצעות לסדר-היום של חבר הכנסת יגאל כהן.

דן תיכון (הליכוד):

הרשע מצא (הליכוד):

היו"ר ד' בן-מאיר:
חבר הכנסת מצא, אני שמח שהגענו למליאה ואתה נרשם בפרוטוקול באמצעות קריאות ביניים. אנא הפסק זאת. אני שמח גם על שהמחליף שלי הגיע. נא לא להפריע.

רשות הדיבור לחברת הכנסת סולודר, בבקשה.

עדנה סולודר (המערך):
כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, גם אני מנצלת בהזדמנות זאת את הפטנט הידוע. נדמה לי, שהסיפורים נגמרו, וכולנו

בבעיה. הוויכוח עם האוצר על קביעת השכר של האיש שירכו את הטיפול בנושא אך חודשים. זאת סחבת אחת שהיתה.

היו"ר ד' בן-מאיר:
מה אתה מציע?

אפרים שלום (המערך):
חברים, אני חושב שהנושא נסחב מחוסר רגישות להתיישבות. בגלל האטימות כלפי התיישבות המיצרת 2.5 מיליארדי דולר, מהם מיליארד דולר יצוא, ומעסיקה 70.000 איש.

אנחנו משלמים היום את מחיר החלטות הממשלה להקטין את האינפלציה ולהביא ליציבות כלכלית. היה על הממשלה לטפל בבעיה כאובה זו, ולצורך הטיפול צריך היה להקציב את הסכומים. אילו עשינו זאת לפני שנתיים, הייתה הבעיה קלה יותר לפתור.

דן תיכון (הליכוד):
חמש פעמים כבר — — —

אפרים שלום (המערך):
סלח לי, חבר הכנסת דן-תיכון, לא נתנו את הסיוע הדרוש. זאת אחת השערוריות, האשליה והדמגוגיות שאתם יוצרים. זוהי דמגוגיה. קבעו 100 מיליון שקל סיוע וסחבו את זה שנה וחצי.

עוד מלה אחת.

היו"ר ד' בן-מאיר:
גמרת.

אפרים שלום (המערך):
גמרת, ואני מבקש רשות לומר עוד מלה אחת.

היו"ר ד' בן-מאיר:
אמרת את שלך. תודה רבה.

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה. אני מבין שאין התנגדות שנצביע על ארבע ההצעות ביחד. מומלץ להעביר את ארבע ההצעות לוועדה, ויש ארבע הצעות להסירן מעל סדר-היום. מי כעד העברת ארבע ההצעות, של חברי הכנסת יגאל כהן, נחמן רוז, חייקה גרוסמן וגרשון שפט, לוועדת הכספים? מי כעד הסרתן מעל סדר-היום?

דן תיכון (הליכוד):
אני מציע להעביר את ההצעות לוועדת הכלכלה.

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הנושא
לדיון בוועדת הכספים, — רוב

בעד ההצעה שלא לכלול את
הנושא בסדר-היום של הכנסת — מיעוט

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת הכספים
נתקבלה.

החליטה עליו לפני שלושה חודשים, ובנתיים נצבר חוב של מיליונים: ב. בהסדר זה עדיין לא פתרנו את הכול, מפני שהבעיה היא בעיה של התיישבות ושל החקלאות, המחייבת פריסה, ערכות מדינה ליישובי הבקעה, הגולן והגליל לכל הפחות, ואשראי להון חוזר, כפי שאמר כאן שר החקלאות.

יהושע מצא (הליכוד):
אם תמשיכי לדבר על ערכות מדינה, לא יזוז כלום.

עדנה סולודר (המערך):
אני חושבת, שהוועדה תעשה את הדבר הנכון ביותר, אם תקדיש עכשיו את כל זמנה לנושא הזה ולא תרפה ממנו עד שייפתח הפתח לכניסת ההסכם הראשון לפחות. כפי שהציע גם חבר הכנסת יגאל כהן.

היו"ר ד' בן-מאיר:
תודה לחברת הכנסת עדנה סולודר. רשות הדיבור לחבר הכנסת אפרים שלום — הצעה אחרת להצעתו של חבר הכנסת גרשון שפט, בבקשה.

אפרים שלום (המערך):
ארוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הואיל והנוגה הוא, שאי-אפשר להתבטא אלא בהצעה אחרת, אני צריך, לצערי הרב, להציע להסיר את הצעתו של חבר הכנסת, חברי יודי גרשון שפט, אף שאני מסכים לכל מלה שהוא אמר.

דן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
בריוק בגלל זה יש לקבל את הצעת חברת הכנסת גרוסמן לקיים דיון במליאה.

היו"ר ד' בן-מאיר:
יש גם אפשרות, חבר הכנסת דן כהן, להקריב אחת משתי ההצעות הרגילות לסדר-היום ולהגיש הצעה נוספת לסדר-היום. אפשר היה לעשות זאת ולדבר עשר דקות.

אפרים שלום (המערך):
הואיל וחברי, חבר הכנסת נחמן רוז, הגיש הצעה לסדר-היום, וגם אני הגשתי הצעה לסדר-היום, אמרו לנו ששני חברי הכנסת מאותה סיעה לא יכולים להגיש שתי הצעות באותו נושא.

היו"ר ד' בן-מאיר:
אפשר.

אפרים שלום (המערך):
עובדה היא שמזכיר הכנסת מנע ממני להגיש את ההצעה.

חברי הכנסת, הבעיה היא לא רק הסחבת של החודשים האחרונים. זה שנתיים שהטיפול נמשך. לו רצתה הממשלה לטפל בנושא, כפי שטיפלה בנושאים קשים וחמורים ממנו, היתה מסיימת בכמה חודשים את הטיפול. הדיונים בממשלה נמשכו חצי שנה, חצי שנה — ועדת-נבחנות. חצי שנה — ועדת-רביד. זה חצי שנה הנושא נמצא בוועדת הכספים, ומ-23 ביולי עד היום הזה הוא נמצא בטיפולו של האוצר.

למה התעכב הטיפול? כל הטיפול התעכב במשך חודשים בגלל הוויכוח על שכרו של מי שהאוצר מינה אותו לטפל

ד. הצעה לסדר-היום עתידי של הייצוא החקלאי

פּוֹרֵב. הענף לא קיבל סיוע השנה הזאת אלא לפני שנתיים. הייתי בעד הגשת העזרה, ואני חושב שעשינו דבר טוב. הענף קיים וייצא השנה ב־90 מיליון דולר.

ככל שהערך המוסף גדול יותר, גדלה שחיקת ענפי הייצוא של החקלאות, משום שההוצאות במטבע מקומי גדלות בקצב גדול הרבה יותר משיעור התקבולים במטבע-חוץ. מה עוד שכולנו יודעים שהדולר מוקפא.

תקופת השינוק של הייצוא החקלאי, שימו לב, היא קצרה ועונתית. בעונות חקלאיות יכול לקרות הכול. לעומת הייצוא התעשייתי המתמשך כ־12 חודשים בשנה. צריך להביא זאת בחשבון שאתה צריך לייצא במשך כמה חודשים, וכל המערכת צריכה להיות מגויסת כדי לייצא מסות כה גדולות. יש מקרים, כמהלך הייצוא התקופתי המסיבי הזה, שבהם הספרדים יכולים לחזור לשוק במקומנו. השנה נכנסו האמריקנים לשוק עם רכבת אווירית של ענבי מאכל ודחקו את ענבי המאכל שלנו מהשוק. זהו גם כן גורם, וצריך להביאו בחשבון.

אם לא נשמור על מערכת השינוק שלנו, מה יקרה? המדינות האחרות תיכנסנה לשווקים. יש אצלן שיעור גבוה של סכסוך ממשלתי. ספרד נכנסה לאחרונה וגם פורטוגל, והשוק האירופי מסבסד אותן במיליארדי דולרים. נדמה לי שהקהילייה האירופית תותנת כ־30 מיליארד דולר לכל החברות בשוק רק בחלק החקלאי. בצורה כזאת הם מחזיקים מעמד, ואנחנו צריכים להתחרות בהם. לכן קיימת הסכנה שכל הייצוא החקלאי מישראל יתמוטט וייפסק, ואתם מדברים רק על החובות. יגאל כהן, חבר הכנסת הנכבד, אתה מדבר על חוב, על בית-קברות. דבר על מה שיהיה מחר. הכנסת צריכה לדעת את זה. מה יהיה מחר אם ייפסק כל הייצוא הזה? אביא לך עוד מעט מספרים ותראה אילו חקלאים עומדים מאחורי הייצוא הזה.

אין כל מוצא אלא להוסיף לכל ענפי הייצוא החקלאי תוספת של 20% עלי-מנת לגשר על שחיקת הרווחיות.

רק לענף ההדרים, המייצא כ־180 מיליון דולר פוֹרֵב, צריך להוסיף 36 מיליון דולר, כדי שיוכל להחזיק מעמד, וכדי שהגדלים ימשיכו להשקיע בפרדסים. ולא — נשקפת סכנה גדולה, שתתחיל עקירה המונית של ענף עתיק יומין זה. הקיים בארץ יותר מ־100 שנים. אנחנו נביא ברוך עם והדר את הענף שהוא לתפארת מדינת ישראל — לעקירה. בזמן המנדט לא עקרו פרדסים. אנחנו נעקור, אם לא נשנה את המצב, אני בטוח שזה יקרה. ברוב שנות קיומו לא נוקק הענף לעזרת הממשלה, אלא רק בשנים האחרונות. זאת לאחר שכל הארצות המייצאות פרייהדר וחברות בשוק האירופי מקבלות סיוע גדול ביותר כדי להחזיק מעמד, להמשיך לייצא את ההדרים ולהוציא אותנו מהשוק האירופי. במורע ובצורה מתוכננת.

יש להבין ולדעת, כי כמחצית חקלאי מדינת ישראל מתפרנסים מהייצוא החקלאי. ואם אני מגזים — 40% מהם: 40% מהחקלאים, שעומדים לתת להם היום את העזרה, 40% מהחקלאים שצריכים להחזיר את החובות האלה. למה לתת להם בכלל את העזרה הזאת? איך הם יחזירו חובות אם לא תהיה להם הכנסה מהייצוא? למה נשקר את עצמנו, את האוצר ואת המדינה?

אם ייפגע הייצוא, אנחנו נביא במורע למשכר נוסף בחקלאות. מה שהיה היום הוא כאין וכאפס לעומת מה שיהיה

היוֹרֵד ד' תיכון:
רשות הדיבור לחבר הכנסת פסח גרופר להצעה לסדר-היום מס' 6200 בנושא: עתידו של הייצוא החקלאי. בבקשה.

פסח גרופר (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, רע ומר לי להעלות את הנושא החשוב הזה לאחר שהייתי נוכח בדיון הקודם. על מה נסב הדיון הקודם? — על עזרה שצריך לתת לחקלאות, לסקטור החקלאי, הקיבוצי, המשפחתי, המושבי, על דברים שהם אסון, על חובות, על התחייבויות. אני אישית גם לא מאמין שכל הסקטור החקלאי יוכל בכלל לעמוד בתנאים הטובים, כביכול, שרוצים לתת לו.

אני בא לדבר על נושא שהוא האסון הנוסף, המשכר הנוסף, הוא לא בשער, הוא כבר בפנים. אם לא נתקן את החלק הזה, שאני אביא היום בפנים, הרי אנחנו נכנסים למעשה למשכר נוסף. בשנים האחרונות היה היקף הייצוא החקלאי, כממוצע, כ־600 מיליון דולר לשנה. הערך המוסף של הייצוא הזה הוא הגבוה ביותר — 80% — מכל ענפי הייצוא של מדינת ישראל. והנה על דעת כולם — ובאוצר לא יכול משהו להגיד שלא — הצטברה, בשנים האחרונות, השחיקה בייצוא הזה למאות מיליונים של דולרים. מי ספג את זה? החקלאים ספגו את זה.

עכשיו אני רוצה לרבר בעיקר על השנה האחרונה. בשנה האחרונה השחיקה היא 20%.

היוֹרֵד ד' תיכון:
במה?

פסח גרופר (הליכוד):
ברווחיות הייצוא החקלאי. ביטוח שער של 11% — הואיל והדולר קפא — ההוצאות בארץ בשקלים והאינפלציה, הורי אומר, גידול של פי-שלושה בשיעור השחיקה.

היוֹרֵד ד' תיכון:
אבל הם מייצאים לאירופה.

פסח גרופר (הליכוד):
זה שהם מייצאים לאירופה זה המזל הגדול, שאם לא כן היתה השחיקה 40%. שיעור השחיקה הזה יכול היה להיות גבוה הרבה יותר אילו לא התקיים תהליך התחזקות המטבעות האירופיים לעומת הדולר. יש לציין שאין כל ביטחון כי תהליך זה יימשך בעתיד. גם זה לא בטוח.

כעת אני רוצה לפרט ירקות — היקף הייצוא היה בשנה האחרונה 45 מיליון דולר פוֹרֵב. שמע היטב, אדוני היושב-ראש. בהסדר שיש עם האוצר, ואני מכרז עלי, הענף הזה קיבל תוספת על הסכמים קיימים בין הענף לבין האוצר — 6 מיליוני דולר. רבותי חברי הכנסת, אדוני היושב-ראש, פרחים — ענף שכולם הספידו אותו. קרעו עליו קריעה וקברו אותו. והנה בשנתיים האחרונות, ראוי הענף מתאושש. היקף ייצוא הפרחים בשנה האחרונה הגיע ל־100 מיליון דולר פוֹרֵב, בכלל זה צמחי בית. הסיוע הנוסף, לפי ההסכמים הקיימים, גם כן כ־6 מיליוני דולר. פירות — אבוקדו, היקף הייצוא היה 90 מיליון דולר פוֹרֵב. הענף לא קיבל כל סיוע נוסף פרט לביטוח שער. ייצאו 90,000 טונות אבוקדו. הדרים — היקף הייצוא היה 180 מיליון דולר פוֹרֵב. הענף לא קיבל כל סיוע ממשלתי נוסף. פרט לביטוח שער. כותנה — היקף הייצוא היה 90 מיליון דולר

רואים היום עם הקמת ארה"ם והפגנות ותרגולות ופרחים —
הכול ליד הכנסת? כך זה ימשך, אדוני היושב-ראש.

הי"ר ד' תיכון:

תודה. חבר הכנסת גרופר, יש לי שאלה אליך. אולי גם
אתה תתייחס לכך, אדוני השר, בימים אלה חזרתי מאירופה.
טיילתי שם בשווקים. ליצוא הישראלי יש בעיה באירופה.
אנחנו לא יכולים לומר לשוק המשותף, שלא יסבסד את
הגידולים החקלאיים. הוא אכן מסבסד אותם, ואתה רואה
שדוחקים אותנו החוצה. ובעצם הייצוא הישראלי יילך
וצטמצם, כי יש באירופה תחרות נוראית.

יגאל כהן (הליכוד):

אם תיחן להם את העלות הנובעת מהאינפלציה, אין להם
בעיה.

הי"ר ד' תיכון:

עדיין יש בעיה של הצפה באירופה. כל העולם למד לייצא
לאירופה. לכן המחירים יורדים, והתמורה שמקבל החקלאי
הולכת ופוחתת. אולי תציע גם ליעל את כל מערכות השיווק
באותה הזדמנות?

פסח גרופר (הליכוד):

יש לי תשובה על דבריך, אדוני היושב-ראש. הבה נאמר
שאתה צודק, יש תחרות באירופה. אתה ביקרת באירופה, כולנו
ביקרנו בה. אותם מסבסדים, ואותנו לא. יש להם גם ידע. אנחנו
כל כך מתוכננים במסגרת שלנו, של 550 — 600 מיליון דולר.
שאנחנו מצליחים להיכנס בדרך כלל ב"תפר" שבין העונות
שם, וכך אנחנו יכולים להסתדר.

אשר להתייעלות, עזרנו לפרדסנות לפני שנתיים: ניתנה
הלוואה עומדת, היתה התייעלות אדירה, ואחרי שנתיים הפכה
ההלוואה העומדת למענק. האמן לי שעושים מעל ומעבר. מה
לא עושה היום החקלאי? אשר ליבולים, אני רוצה לומר לך.
אדוני היושב-ראש, יושבים כאן חקלאים ועירונים, בכל העולם
אין דוגמה ליבולים שמוציא חקלאי ישראלי מדונם אדמה.
להישג כזה לא הגיעו בשום מדינה בעולם. ומדוע עושים זאת
החקלאים הישראליים? — כי אם הם לא יגיעו ליבולים גדולים
לכל דונם, לעולם לא תהיה להם זכות קיום.

כאשר אמרתי למגדלי הדרים בטקס שבארצות-הברית,
שכאן מגיעים ליבולים של חצי טונה לדונם, או 600 קילוגרם
גרעינים לדונם, הם חייכו. האם הם האמינו למה שאמרתי? הם
מגיעים ליבולים של 180 עד 200 קילוגרם לדונם, וזאת במשך
150 שנה. אנחנו עשינו מעל מעבר למקובל.

אדוני היושב-ראש, כחבר פעיל בוועדת הכספים תסכים
אחי, שבמצב שבו הדולר מוקפא, אם תינתן לכיטוח שער
תוספת של 31% במקום 11%, לא אבקש ממך שום עזרה.

הי"ר ד' תיכון:

אבל גם לתעשייה צריך לתת זאת.

פסח גרופר (הליכוד):

תסלח לי, איני רוצה לדבר עכשיו על התעשייה. תביא
בכשבון שאם הייתי מייצא את מוצרי החקלאות 12 חודשים
כשנה, היתה לי אפשרות להתאושש. אבל אפשרות כזו לא
קיימת. אם הייתי יכול לנווט את הייצוא ולייצא חודש אחד
יותר וחודש שני פחות, הייתי מלך. יש לי הדרים ואני צריך
לייצא אותם. אדוני היושב-ראש, ייצאנו השנה 1.5 מיליון
טונות הדרים. ייצאנו קרוב ל-40 מיליון תיבות, חרץ מפרי
שנשלח לתעשייה. אך כל הייצוא הזה הוא עונתי. איך יכול

בעוד חודשיים-שלושה חודשים. אדוני היושב-ראש, כולנו
נציע הצעות לסדר, אבל החקלאים לא ימשיכו לייצא. וכבר
אינני מדבר על תשתית לייצוא. שהשקיעו בה מיליארדים, והיא
חלך לאיבוד.

לאותם חקלאים לא תהיה פרנסה, והם יצטרכו לחפש
מקורות פרנסה אחרים. אני רוצה לומר לכם, שרובם של
חקלאים אלה עלה לישראל לאחר קום המדינה. הם נחננו 30 או
35 שנים מחייהם לחקלאות. גם עלי-פי ההסדר האחרון עומדים
ליצאת אל שוק העבודה התופשי 3,000 חקלאים. זאת
לא בושה, ודאי שזו לא בושה. אבל עובדים במפעלים מקבלים
פיצויים של 300% ככל מפעל. גדול כקטן. שנסגר. כך, למשל.
בתעשייה האווירית. ואילו החקלאי, מה הוא מקבל? יעזרו לו
להסדיר את החובות וישלחו אותו לשוק העבודה. 30 — 35
שנים מחייו הוא נתן לחקלאות. אני אומר בכל האחריות, שאם
נשבור את הייצוא החקלאי, היו אלפי חקלאים במצב הזה, ועל
כן צריך לעשות את החשבון היטב.

אדוני היושב-ראש, אתה יושב אתנו בוועדת הכספים, ואני
שואל אותך: האם כדאי לעשות את כל ההסדרים האלה, אם
החקלאים לא יוכלו להמשיך ולהתפרנס? אין להם שום
אפשרות של הסבה בענפי חקלאות. זה מה שיש להם:

במי שליטא (הליכוד):

אם לא יהיה ייצור לשם ייצוא, לא יהיה גם ייצור לשוק
המקומי.

הי"ר ד' תיכון:

מדוע לא? למה האחד קשור לשני?

פסח גרופר (הליכוד):

איני רוצה לדבר על תחום נוסף בחקלאות. הגשתי היום
עוד הצעה לסדרהיום. אין לי ברירה. דובר על כך קודם.

הי"ר ד' תיכון:

איזו הצעה?

פסח גרופר (הליכוד):

בנושא האשראי לחקלאות. אם שאלת אותי, אדוני
היושב-ראש, אני רוצה לענות לך. שמעת את השאלה שהצגתי
לנגיד בנק ישראל. בדקתי את עצמי. הוא דיבר עם חבר הכנסת
יגאל כהן ואיתי לאחר הישיבה, וגם אז התברר שאני הצודק.
אמרתי לו שאין היום שום חקלאי במדינת ישראל שיכול לשאת
בהוצאות הגידול שלו — ויש גידולים שמגדלים אותם שלושה
חודשים. ארבעה חודשים ושמונה חודשים; אין לשום חקלאי
אגורה משלו להשקיע בהוצאות הגידול. הוא הולך
לבנק. אמרתי לנגיד, וזה היה בנוכחותך, אדוני היושב-ראש,
שהבנק גובה ממנו 40% ריבית. לא יקום ולא יהיה. זו תהיה
ההתמוטטות השלישית, אם כי יהיו בארץ ירקות ופירות, הבנק
יהיה הסוחר, ואנחנו יודעים למי הכוונה.

הם הפכו להיות הבנק של החקלאים במדינת ישראל. אני
מאחל לכולכם שנים טובות, אבל כמה בננות מוכרים היום
ישירות במדינת ישראל? יש מי שאומר לי: מה רע בכך? אין
פער תיווך. הוא בא, משלם והולך. לזה הגענו? אז בבקשה,
נמסר זאת, אדוני היושב-ראש. אולי צריך למסד זאת. אם
המדינה לא תמצא את הדרך לכך, ולא תיתן את האשראי —
ואיני אומר שהאשראי צריך להיות ללא ריבית, אבל הוא צריך
להיות אשראי מתקבל על הדעת, אשראי שיש אפשרות
להחזירו — אין לדעת מה יקרה.

האם אנחנו רוצים לראות כל שנה את ההצגה שאנחנו

שאנתי כאן בכנסת הזאת ואמרתי: הייתכן? עכשיו מוכרים את התיבה ב-4 שקלים, מה שסיפרו לך הוא נכון. אבל כאשר היא עלתה 40 ו-50 שקלים, קמה פה מהומה: מה עושים לנו החקלאים?

יש פה עניין של היצע וביקוש בשוק המקומי. האמיני לי, אני חי את זה מקטנותי, אי-אפשר להתגבר על כך: לא אנחנו, לא האמריקנים ולא האירופים. אין באירופה שווקים שאני לא הלכתי ללמוד אותם אישית. אני מציע לכל אדם ללכת ללמוד. אלה אותם פערי תיווך. אם נספק תוצרת בצורה סדירה ועלי-פי תכנון, נוכל להתגבר. הרי זה חלק מההיצע החקלאי. חלק מההיצע החקלאי פונה לשוק המקומי. 80 — 90 אלף טונות הדרים נמכרים בשוק המקומי. אם יש לנו גם השוק המקומי וגם שוק הייצוא, אפשר לנווט בזמן שיש מצוקה של גידול.

היום, אני מעז לומר, עם כל מה ששמענו והוא אמת, יש חקלאים במצב מסוים. זה מוכיח לי, אדוני היושבים, שצריך לעזור. קח את מושבות הצפון, ואתה מכיר אותן. יש שם גם קיבוצים, אבל אני מכיר את המושבות. אף לא אחת מהן במשבר. יש הרבה מושבים שאינם במשבר, אלה שעברו בצורה מסודרת, אלה שהתאימו לעצמם גידולים, אלה שנמצאים באזורים טובים — בצפון יש פירות יפים — שם יש חקלאות טובה.

אוי ואבוי יהיה לי, אם אני אבוא ואגיד שהחקלאות סיימה את חייה. אם כך הוא המצב, בשביל מה לעזור? היא לא סיימה. אבל האם מגיעה עזרה לייצוא? בבקשה, נתווכח. אני מקווה שנתווכח.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת פסח גרופר, אחד הסדרנים העביר לך אשכול ענבים.

אדוני שר החקלאות, בבקשה. חבר הכנסת שבת וייס יוכל לשאול אותך.

שר החקלאות א' נחמקין:

אדוני היושבים, חברי הכנסת, חבר הכנסת וייס איננו.

היו"ר ד' תיכון:

הוא יצא בינתיים.

שר החקלאות א' נחמקין:

אני מבין על כך שהועלתה ההצעה לדיון. הנושא צריך היה לעלות לדיון מוזן, משום שהוא נושא אמיתי. אינני יודע אם המליאה יכולה לסייע, אבל אחת הוועדות ודאי חייבת לדון ולתת את דעתה.

חברת הכנסת גלזר-תעסה, אשר לאותם גידולים שלגביהם יש לנו הסכם עם הממשלה על הכמות ועל המחיר, אני מוכן להוכיח שפער התיווך הוא נמוך, קטן וחסר ערך. זה נכון לגבי הביצים, החלב, הפטריות, הגור, תפוחי-האדמה והבצל. יש חלק מהגידולים שאין הסכם עליהם ויש על כך מלחמה בלתי פוסקת ביני לבין האוצר. הוא לא רוצה הסכם. מפני שכאשר עושים הסכם אין עורפים בשוק. כאשר אין עורפים, אין גם נפילה במחיר. כאשר אין נפילה במחיר, לעתים האנידקס אינו נהנה מזה. אבל, פער התיווך הוא נמוך מאוד.

פער התיווך גבוה בשני מצבים: כאשר יש מחסור יכול בעצם הסוחר לגבות מעקרת-הבית כמה שהוא רוצה. תיאבון בני-ביתה של עקרת-הבית אשר לתוצרת החקלאית הוא בלתי מוגבל, והמחיר אינו משנה. ככל שעולה מחיר המזון כן גובר הביקוש לו. זה פלא? זוהי עובדה סטטיסטית.

להשאיר את הפרי על העץ בלי סוף. אין זו הפעם הראשונה שאני מעלה את הנושא הזה בכנסת. צריך להביא זאת בחשבון. תעשיין מייצא חולצות 12 חודשים בשנה. אם בחודש אחד יש משבר, הוא מייצא פחות.

היו"ר ד' תיכון:

אולי צריך לעבור לגידול זנים אחרים? אני פשוט שואל אותך, כי הנושא הבא לא מגיע. במקום לעשות הפסקה, אני מנצל את הזמן לשאלות. השר שצריך להופיע ולהשיב על ההצעה הבאה לסדר-היום ביקש הפסקה. אני מנסה קצת לגשר על פני הפער בזמנים.

פסח גרופר (הליכוד):

אני רוצה לענות על השאלה השלך. אם אנחנו מדברים על הדרים — הכנסנו הרבה זנים חדשים. יש לנו קליפים — זנים נהדרים שמוכרים אותם במחירים גבוהים. יש לנו האשכולות האדומה, שהיא מוצלחת מאוד. עכשיו היה יצוא נהדר עם מחירים טובים. עושים.

היו"ר ד' תיכון:

ראית את הקלמנטינות של הספרדים?

פסח גרופר (הליכוד):

ראיתי. בדרך כלל, איננו מגדלים בארץ קלמנטינות, כי הזנים האלה אינם מתאימים לנו בשלב זה. גם להם מגיע שיהיו להם כמה זנים טובים. עושים, אבל לא די. צריך לעשות עוד יותר.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. חברת הכנסת תעסה-גלזר, את רצית לשאול את חבר הכנסת גרופר.

מרס גלזר-תעסה (הליכוד):

מדוע אין מחשבה לצמצם את מערכת התיווך מהחקלאי לצרכן?

היו"ר ד' תיכון:

על כך יענה שר החקלאות.

אני שאלתי אותה שאלה, אתה לא התייחסת. אתה החלטת שלא צריך להתייחס.

פסח גרופר (הליכוד):

לא, לא.

מרס גלזר-תעסה (הליכוד):

אני שוחחתי עם חקלאי מאזור בנימינה והסביבה. הסכום שהם מקבלים תמורת קילוגרם עגבניות והסכום שאני משלמת — הרי זה דבר שצריך להעסיק אותנו.

פסח גרופר (הליכוד):

יש לי תשובה, גברתי.

היו"ר ד' תיכון:

הוא מומחה לענייני בנימינה.

פסח גרופר (הליכוד):

חברת הכנסת גלזר-תעסה, יש שני חלקים. קודם כול הייצוא החקלאי — אין פה שאלה של פער תיווך. התיווך נעשה על-ידי זרוע אחת שלנו, המנוהלת על-ידינו. להגיד לך שלא צריך להכניס כה שיפורים? צריך. גם השר שוקד על זה. זו זרוע אחת, היא תחת ביקורת, וביקורת מוכרת.

את מדברת על פער שיווק בארץ. כאשר היתה המהומה הגדולה ורצו לייבא עגבניות מארצות-הברית ומאירופה, אני

היא שעד היום בעל הדוכן מרוויח יותר מהחקלאי. זאת עובדה. זהו סימן שאין יכולים להתמודד או אין יודעים איך להתמודד עם הבעיה. ולא רק אצלנו אלא בעולם כולו.

עכשיו לעניין הייצוא. כבר אמרתי שאני מברך על הדיון. אני רוצה לחקן כמה מספרים טובה. אין לי שום הנאה ליצור תמונה עגומה.

יש לנו יצוא של מיליארד דולר, ולא של 600 מיליון דולר. כי גם היצוא הנלווה לתעשייה הוא יצוא חקלאי. אין יכולים לייצא עגבניות בקופסה בלי עגבניות. יכולים לייצא קופסה בלי עגבניות אבל לא עגבניות בקופסה בלי עגבניות. ואין יכולים לייצא מין-הדר בלי ההדרים. בידר יש יצוא במיליארד דולר לשנה, בערך מוסף של 80%. יש יצוא אחד שאומרים עליו שהוא רווחי יותר — המלונאות, אם זה יצוא בכלל. במלונאות הערך המוסף הוא של 85% ולעתים אף יותר. ועוד תיקון אחד, חבר הכנסת גרופר, השנה היה כאמת פדיון של 120 מיליון פרחים.

הי"ר ד' תיכון:

120 מיליון דולר או 120 מיליון פרחים?

שר החקלאות א' נחמקין:

120 מיליון דולר. מספר הפרחים מתקרב למיליארד.

עשינו הסכם עם הממשלה על קרן שתגיע עד 6.5 מיליוני דולר. השתמשנו במעט יותר מ-2 מיליוני דולר. זה הכול. פשוט, את 4 המיליונים הנותרים לא היינו צריכים. זה היה ההסכם. בתקציב מופיע 6.5 מיליוני דולר, והשימוש היה ב-2 מיליוני דולר. על כל ה-120 מיליון דולר — 2 מיליוני דולר. זה סימן שבשנה זאת הצליח הענף הזה להתמודד, כי לא היה זקוק לסיוע נוסף.

אני מאשר את כל המספרים בנוגע לכרסום שיש בערך הדולר המיוצא כתוצאה מהדולר הקפוא ועליית מחיר התשומות בארץ. כדי שתקבלו מושג, אפרט. בשנתיים האחרונות עלה שכר העבודה בחקלאות ב-80% — 40% לשנה. אתם יודעים שאנחנו מדינת שירותים. אני טוען, שאין מדינה טובה מהמדינה הזאת לשירותים. כל ההחלטות במדינה הזאת עוסקות בשירותים. יש איזה מירון משוגע בין החברים, מי יציע הצעות מרחיקות לכת יותר בעניין החלוקה, שאין לה שום קשר לא עם ייצור ולא עם עידוד הייצור ולא עם עידוד הייצוא.

שבח וייס (המערך):

כל ההחלטות כאן הן בעד שירותים ונגד שירותים חשאים.

שר החקלאות א' נחמקין:

גם זה נכון.

חובתי לומר, שאיני יודע אם אין אנו בצרה גדולה יותר בכל מה שנוגע לייצור לייצוא תעשייתי. שתומר הגלם שלו בא מאירופה והשוק שלו הוא בארצות-הברית. מצב קשה יותר אף שהערך המוסף שלו הוא 40%. כי תומר גלם בכסף אירופי ושוק בכסף דולרי — זה נורא.

לפני שבוע הגשתי לממשלה הצעה לסיוע לייצוא כולו, ודאי לייצוא החקלאי. מפני שהוא כדאי ואין יכולים לומר בעיקרון: אין לנו שערים שונים, ובאופן מלאכותי מחזיקים את הדולר קפוא. האינדקס ממשיך לעלות, המשכורות עולות, הוצאות ההובלה עלו השנה ב-40%, ואינך יכול לקבל מאיש כי הדולר קפוא, ואתה מקבל הכול בדולרים.

יש מצב של מחסור ויש מצב של עודף. במצב של עודף הסותר עושה הכול כדי שלא להפוך להיות סבל של עקרת-הבית. הוא אומר: אני אקנה רק מה שאני צריך. ואת היתר — החקלאי יורוק. כאשר החקלאי עושה אחד כך חשבון, לגבי מה שנשאר לו בממוצע תמורת הכול — הוא פחות מהמינימום הדרוש לו כדי להתקיים. זוהי כל התורה.

לכן הייתי והנני גם היום, בניגוד לחלק גדול מהחברים, חסיד גדול של תכנון. של פיקוח ושל מחירים מוסכמים. זה יציב. זה מבטיח קיום, זה מבטיח הספקה רצופה לשוק.

כיוון שאני מבין שנוצר פער ומניס, אני רוצה להעלות נושא שהעלה הוויכוח-ראש, לא כמלוא חריפותו. העגבניה של השנה שעברה — אין דוגמה קלסית יותר מזו. אולי העלה אותה חבר הכנסת פסח גרופר, אינני זוכר מי הזכיר אותה. אני הצעתי לייבא. אחרי שהסכמתי עם שר האוצר שנייבא עגבניות, לא הייתי בארץ. במקומי שימש כשר החקלאות השר עזר יצמץ. הוא כנס מאוד וביטל את ההחלטה. אני הודעתי לשר האוצר, שאני אינני מבטל את ההחלטה ואני עומד על כך. הוא התפטר מתפקיד המחליף של שר החקלאות.

עכשיו אומר למה חשבתי שצריך לייבא. חס ושלום. לא מפני שחשבתי שיקרה מקרה נורא אם יחסרו בשוק 1,000 טונות עגבניות. מתוך 7,000 טונות הצריכה באותו חודש. זה לא נורא. אבל היה לי ברור, וזה הוכח כנכון, שאי-אפשר לייבא עגבניות כשעת משבר. כי על כך היה הוויכוח. אני רציתי לשחול עוד 500 דונם של עגבניות והאוצר לא הסכים. האוצר אמר: אם יהיה חוסר, נייבא, לא נורא. אמרתי לו: אני מזהיר אתכם, לא נייבא. כאשר הגיע הרגע, אמרתי לו: בבקשה, מצדי אתם יכולים לייבא מכל מקום שאתם רוצים וכל כמות שאתם רוצים. במה זה נגמר? אף לא קילוגרם עגבניות אחד הגיע לארץ. כי פה לא יאכלו עגבניות מיובאות משם. אין להן טעם, הן יקרות. והן היו מגיעות לכאן רקובות.

השנה הוספנו 1,000 דונם עגבניות לאותה עונה. עם הבטחת האוצר למחיר הוגן, מפני שהוא אינו רוצה שוב להפסיד. באינדקס 100 מיליון דולר. פשוט מאוד. אני שמחתי, מפני שאני רוצה לייבא. כאשר מייצאים אלפי טונות, אפשר גם לשווק בשוק המקומי. השילוב בין השוק המקומי לבין ייצוא הוא מצוי.

לכן, הדרך היחידה היא לגמור הסכם. זה הכי וול, זה הכי טוב. יש מי שחשב באוצר, שאפשר שלא לגמור הסכם, שאפשר להגיע לשפע שיש אתו נפילה במחירים והאינדקס יהיה זה שמנצח. עלי זה לא מקובל.

חברת הכנסת גלוריה-תעסה, אחרי כל זה, פער המחירים בארץ נמוך הרבה יותר מהפער באירופה. אצלנו, באופן רגיל, על כל שקל שמקבל היצרן נשאר שקל בדרך. באירופה על כל שקל נשארים 2 שקלים. זהו המצב, הסוחרים חיים טוב יותר מהחקלאים. אמר פעם משהו: קשה מאוד להיות חקלאי. מצוין לחיות על ידו ועל גבו. ואנחנו נותנים לעמים יד למצב המביש הזה בהחלטות ובסיוע, ומי שיש לו דוכן של 2 מטרים על 2 מטרים בשוק "הכרמל" מרוויח פי עשרה ממי שיש לו 100 דונם קרקע ומתפרנס מחקלאות.

מרים גלוריה-תעסה (הליכוד):

האם זו גזירה משמים?

שר החקלאות א' נחמקין:

זאת עובדה. עברו הרבה כנסות, היו הרבה שרים והיו הרבה מטפלים שהאמינו שהם יכולים להתמודד עם זה. עובדה

להתכבש שאנחנו עומדים כאן. בבית הממוזג הזה, והם נמצאים שם באוהלים, ואיני יודע כמה זמן הם יצטרכו לשבת שם, ולאיש לא אכפת.

דיברו היום על רווחיות הייצוא. איני יודע אם דרוש פיתוח או שער מיוחד, בכל אופן הייצוא לא ייעשה מעצמו, אם לא יעזרו לו, אם לא יסייעו לו. ואין כאן רק עניין של כדאיות. כייצוא חקלאי יש מרכיבים של ביטחון ושל עוצמה של מדינה. כדי להתחיל עונה חקלאית צריך להשקיע, והחקלאים היום משתעבדים לנותני ממון. אפנדים שולטים בהתיישבות, אדוני שר החקלאות. הם נותנים פקודות, מה לגדל. עוד מעט יקנו את החקלאות בשלטון-רחוק מסעודיה, ויעבירו משם הוראות מה לגדל. ראויים זרים משתלטים על הארגון, והמדינה הזאת עומדת מנגד ואינה משקיעה בחקלאות.

אני מודיע לכם: צריך לתת לחקלאות סיוע מידי, כדי למחוק את ספיחי העבר שרובצים עליה. צריך לשנות את המדיניות עליידי סיוע שוטף. החקלאים צודקים, הריבית הזאת היא אכן רצחנית, והיא הביאה אותם לעברי פייפחת. נכון, לא רק הם אשמים, אף כי גם הם אשמים: אשמה גם המדינה, שחשבה שאפשר לגדל גידולים כאלה או אחרים בריבית רצחנית כזאת. תודה.

הי"ר ד' תיכון:

מה אתה מציע, חבר הכנסת בני שליטא?

בני שליטא (הליכוד):

הצעתי להסיר את הצעתו של חבר הכנסת גרופר מסדר-היום.

הי"ר ד' תיכון:

תודה. חבר הכנסת פסח גרופר, האם אתה מסכים להעביר את ההצעה שלך לוועדת הכספים?

פסח גרופר (הליכוד):
כן.

הי"ר ד' תיכון:

תודה. רבותי, אנחנו ניגשים להצבעה.

ה צ ב ה

כעד ההצעה להעביר את הנושא

לדיון בוועדת הכספים — רוב

בעד ההצעה שלא לכלול את

הנושא בסדר-היום של הכנסת — מיעוט

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת

הכספים נתקבלה.

ה. הצעה לסדר-היום

האירועים בעזה, ביהודה, בשומרון ובירושלים

הי"ר ד' תיכון:

עד שתגיעי לרוכן, ייכנס שר הביטחון. את רואה, חברת הכנסת גרוסמן, משכתי את הדיון כדי לאפשר לשר להיכנס. הוא מצוי בבניין. העדפתי לעשות זאת במקום לעשות הפסקה לרבע שעה.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
לחכות, או להתחיל?

זה חלק מהמדיניות, שאני נאנס ונאלץ להיות שותף לה עקב החלטות ממשלה. אני חושב שהחלטות אלה מזיקות למשק, קשות לייצור, ועוד יותר קשות לייצוא.

היות שזה המצב, והיות שאני חושב ששינויים דרסטיים לא יהיו, לא יזיק להעביר דיון בנושא זה לוועדה המתאימה. אני ממליץ שהיושב-ראש יחליט, אם להעביר את הדיון לוועדת הכספים או לוועדת הכלכלה. אני אבוא לוועדה ואציג בה את התמונה המוכרת לי: אנסה לשכנע שכדאי, לא הכרחי — לא בגלל המשבר אלא בגלל ההיגיון והכדאיות הכלכלית — לסייע או לתת לייצוא מה שמגיע לו כדי לעודד את הגדלתו. מפני שלמדינת ישראל אין ייצוא טוב יותר מהייצוא החקלאי.

הי"ר ד' תיכון:

תודה. חבר הכנסת בני שליטא, האם יש לך הצעה אחרת?

בני שליטא (הליכוד):

בהחלט.

הי"ר ד' תיכון:

בבקשה.

בני שליטא (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ראינו את הסימנים למשבר ההולך ומתקרב, כאשר התנועה הקיבוצית החלה לקרוס: תנועה שיש בה מרכיבים של עזרה הדדית לא יכלה להחזיק מעמד. גם תנועת המושבים וגם החקלאות הפרטית היו במצוקה כבר לפני. והנה, כל החקלאות הזאת, המאורגנת והמאוחדת — הקיבוצית, המושבית והפרטית — עומדת מול בניין הכנסת. האם אתם רוצים שלא להאזין? צריך להאזין. ובניגוד לקולות מסוימים ששמעתי בבית הזה, לא דווקא כמליאה אלא גם במסדרונות הכנסת, אני מודיע לכם שלא הייתי רוצה לחיות במדינה שאין בה קיבוצים, מושבים וחקלאות ישראלית שורשית, ואני כואב את הגאב של אותה התיישבות. אני חושב שהיא השאור שכעסה, אני חושב שהיא הלוח, אני חושב שיש לה ערך סגולי, שאם הוא לא יתקיים, לא תתקיים המדינה — חד וחלק. אין פה שום דיבורים בעלמא או תוספות של צבע. בכל אופן, זאת המדינה שאני אוהב ובמדינה כזאת אני רוצה לחיות; מדינה עם אותה שרשרת יישובים בכל חלקי הארץ.

התרומה הסגולית, המעשית, של אותה התיישבות לייצור החקלאי והתעשייתי לא תסולא בפז. זהו מגזר יצירתי מוכהק. הכעיה היא, שמדינת ישראל חושבת שהדברים באים מעצמם, והדברים אינם באים מעצמם, צריך לסייע להם. בכל העולם הנאור יודעים שצריך לסייע לחקלאות, להתיישבות, ואילו כאן אין עושים זאת. אני רוצה מדינה עם דגניה, עם נווה-אור, עם משאבי-שרה, עם בית-זרע, עם מלכיה, עם יבנאל, עם בנימינה ועם מטולה — עם כל תנועת המושבים. אנחנו צריכים

הי"ר ד' תיכון:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצעה לסדר-היום מס' 6173. מאת חברת הכנסת חייקה גרוסמן. בנושא: האירועים בעזה, ביהודה, בשומרון ובירושלים.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
איפה השר?

עיינתי באירועי האלימות והטרור בשנה האחרונה בגדה ובעזה ומצאתי שיש דינמיקה חמורה של אלימות וטרור. אני יודעת שאנשי הביטחון אומרים, שאין עלייה במספר האירועים הנוראים האלה. לפי נתונים שהיו לנוגד עיני יש עלייה. אבל צריך לראות באיזה תחום. אני רואה שמה שקרו "יד חזקה" מצרנו ומהצר שכנגד נובע מהדינמיקה של המצב הסטטי. כאילו יש תהליך המתמזה במשהו הדימה לפנטומימה, כאשר נדמה שמישהו הולך אך למעשה הוא דורך במקום. כל זה מתרחש בצורה חמורה ביותר.

יש מין כיבוש קפוא. הוא מוסווה מעיני הבריות בעשרות סימפוזיונים, בהודעות ובהודעות שכנגד, בפגישות חשאיות וכו', ובינתיים מתפזקות אותן חוליות בודדות, ואולי יותר מבודדות, שהסתמנו לאחרונה כאופק כחוליות שעשויות להביא למשא'ומתן לשלום.

אינני חסידה של המונח "ערבים מתונים", או "פלשתינים מתונים", אבל משום-מה, בכל פעם שמופיעה הצהרה הפותחת אופציות נוספות להידברות, בכל פעם שמופיעה אישיות פלשתינית הנמנית עם הזרם השפוי, יש מעצרים או איסור על השתתפות במפגש בין-לאומי.

אינני יכולה להבין, מדוע נעצרו כמה פלשתינים, או חושבי הגדה, ומדוע נאסרה עליהם היציאה, למה נעצר פייסל חוסייני מעצר ארמיניסטרטיבי? למה הורחק מוברק עוואד, יושב-ראש התנועה נגד אלימות? למה נמנעה נסיעתו של נאטשה לוועידת "היליבור", ובמקומו בא שגריר אש"ף הרשמי? האם זה יותר טוב? למה נמנעה נסיעתו של אברירחמה לסן-דייגו?

האם לא שמנו לב לכך, שבמקום המנהיגים הפוליטיים האוטנטיים — ואינני אודה את המושג "אוטנטי", כי אינני יודעת מה פירושו המדויק — יכול להיות שאנחנו מקבלים גורם קיצוני יותר, גורם קיצוני דתי, כוח שנעשה פופולרי יותר ויותר בקרב הדור הצעיר וכרוחב כולו? ולצערי זה כולל גם את ערביי ישראל.

יכול להיות שאנחנו עלולים לקבל את אשר קיבלנו במלחמת לבנון: במקום הטרור הפלשתיני, נקבל את הטרור של "חויבאללה". במקום פלשתינים לאומיים, פלשתינים חומייניסטים. מההצלחה במסגדים ירדה הפנטזיה הדתית לאוניברסיטאות.

חשבנו שלמשא'ומתן בשלבים הראשונים יגיעו אנשי האקדמיה. אם כך, למה מצאו עצמם מוחמד שדיד משכס וד"ר מונזר סלאח, ששמותיהם הוזכרו כמועמדים, מחוץ לשטחים? וישראל עשתה זאת כשיתוף פעולה עם ירדן, או כלי ירדן, אינני יודעת.

בא-ג'אח החליט הגוש הדתי — שאינו מיוצג כראוי כמועצת הסטודנטים — לארגן חגיגות דתיות. היום ראיתי קבוצת נשים ערביות באה לבקר בכנסת, בתלכודת הדתית המסורתית, ונעשה לי קר.

אדוני היושב-ראש, אינני יודעת, אולי המערכת הביטחונית שלנו הסתכלה בסיפוק על התפוררותה של המערכת הפוליטית בשטחים. אבל מה שקיבלנו זו התחזקות של הגורם הדתי הפנטי. אינני יודעת, האומנם פנטזיות דתיות טובה יותר מלאומיות מסוימת?

אני חושבת שאם היתה שמחה, היתה זו שמחת עניים. האלוף מצנע היה הראשון שציץ לאחרונה, כי אין לשמוח אלא לחשוש.

הי"ר ד' תיכון:

המתני כמה דקות. משהו יצא לקרוא לשר.

חבר הכנסת בני שלیتא, אתם רוצים לדבר בענייני חקלאות? בחוץ יש מאהל, אין בו מיוג אוויר. מגישים שם כוס תה עם לימון. הם נשארים שם גם בלילה, חברת הכנסת סולודר?

עדנה סולודר (המעור):
כן.

הי"ר ד' תיכון:

מתי התורנות שלך? אני רוצה לבוא לבקר אותך.

עדנה סולודר (המעור):
אדוני היושב-ראש, אני כבר חיתית באוהל — — —

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, השר ישנו?

הי"ר ד' תיכון:

בבקשה, רבותי, אנחנו ממשיכים.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אני מודה לשר שהגיע. אני יודעת שהוא התעכב כ"פקק תנועה".

שר הביטחון י' רבין:

לא. אני עומד פה כבר חצי שעה וממתין לך.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

סליחה. כשפעם אחת אני רוצה לכרך אותך, אתה לא מאפשר לי לעשות זאת.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לא הניצחון הצבאי עצמו קובע תמיד, אלא אין מנצלים ניצחון זה כדי להופכו לגורם המביא שלום.

במלחמת ששת-הימים הצלחנו לנצח את צבאות סוריה, ירדן ומצרים, אבל חוששני שלא ניצחנו לא את הדיישה, לא את החלול, לא את בלאטה ואף לא את קקיליה.

הדמוגרפים עושים חישובים בכינוסים ובסימפוזיונים ומגיעים למסקנה, ושמעתי אותה רק לפני כמה ימים, כי אם לא תהיה חלוקה מחדש של ארץ-ישראל, יהיו בה בשנות האלפיים 55% יהודים ו-45% ערבים. לאחר שנות האלפיים יהיה המצב גרוע יותר.

אני מוכרחה להודות, שלפעמים אני מתפלאה, מדוע גורמים פלשתיניים מסוימים אינם מחכים בסבלנות לימוש התחזית הקטסטרופלית הזאת מבחינתנו. אני יודעת שיש מי שיש להם פתרון לשאלה איך לכבוש את חברון, שכם, בירזית וא-ג'אח. למי יש פתרון? — לכהנא, לחברת הכנסת גאולה כהן, לסנן שר הביטחון דקל, לשר שרון. הם מציעים גירוש מרצון, הקרוי כפיהם טרנספר. זהו פתרון של מי שלא שכח דבר ולא למד דבר, לא מן ההיסטוריה בכלל ולא מן ההיסטוריה של המאה שלנו כפרט.

אדוני היושב-ראש, כנאום שנשאתי כמוסקבה בקונגרס של נשים, שדן בין היתר בזכות ההגדרה העצמית ובמלחמת שחרור לאומית, פתחתי ואמרתי, שאני מייצגת מפלגה ציונית סוציאליסטית בישראל. כהמשך אמרתי, שאם נמשיך להתחשבן עם ההיסטוריה של הסכסוך שבין ישראל לערב, אם נדון רק בשאלה מי התחיל, לא יצא שום צד נשכר.

שר הביטחון י' רבין:
17 אנשים נעצרו.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
כן, אבל כולם היו כמעצר כל הלילה, אחר כך הם שוחררו.
זה משהו המוני, ולפי דעתי זה לא לטובת העניין.

יש בקשות רבות לאיחוד משפחות, יש לי מספרים, והן נדחות יותר מדי בסיטונות. יש בעיה של רשימות בנייה שאינם ניתנים, או ניתנים כמשורה. יש מועצות מתנחלים שמתנהגות כמו בעלי-בית. הן עצמן רשות לתכנון. לא נותנים רשימות להקמת מפעלים, אם הם מחחרים עם מפעלים ישראליים.

שר הביטחון י' רבין:
האם יש לך דוגמה?

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
לא ברגע זה, כי זה על חשבון זמני.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):
היה כתוב בעיתון.

שר הביטחון י' רבין:
היה כתוב.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
אדוני השר, אשמח אם תכחיש זאת, אם תוכיח שזה לא נכון. אדוני השר, אני אינני מקבלת אינפורמציה חשאית; אני מקבלת אינפורמציה מכלי התקשורת. אינני יודעת למי יש אינפורמציה חשאית משם.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):
ועליהם את מבססת את ההשקפות שלך?

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
בכל אופן, הפועלים מהשטחים, והם כ-120,000 איש — ואת זה וראי לא תכחיש — אינם נהנים מכיטוח לאומי, ואין להם מערכות סוציאליות. ל-4,000 תושבי קריית-ארבע, כך ראיתי, יש יותר קווי טלפון מאשר ל-150,000 תושבי חברון.

אדוני השר, מספר היהודים במדינת ישראל, כלי להביא בחשבון את השטחים — וזאת אמת, את זה קראתי בחוברת רשמית — ירד מ-1980 עד 1986 ביותר מ-1%; ומ-1970 — ב-3%. אחר כך בא דוח-גלבוש על ערביי ישראל, שנעשה לפי בקשת השר לשעבר ארנס, ולפיו רוב ערביי ישראל הם איכרים, או רוצים אוטונומיה, או רוצים להיקרע ממדינת ישראל. אני חושבת שזאת המצאה מטורפת לפרסם דבר כזה. כי את מה יכול דוח כזה לשרת? הוא יכול רק לשפוך שמן על אותם סקרים הנעשים בקרב הנוער המורים על כך שהנוער מוכן לקצץ בזכויותיהם של האזרחים הערבים, ולהסביר אולי את אשר קרה בכפר-סמיר, גם אז התפלאתי — זה לא שייך לשר הביטחון, זה שייך לשר המשטרה — במיוחד הפרסום, שהנערים הערבים שהוכו נעצרו אחרי זה.

מה נותן הדבר כשהורסים ביתו של אביו של רוצח? ביתו של רוצח — בסדר. אבל למה להרוס את ביתו של אביו של רוצח? עוון בנים על אבות?

עוזי לנדאו (הליכוד):
בנים אכלו בוסר — — —

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
האם זה נעשה למען העלאת המורל של העם? אינני חושבת. אני חושבת שאת המורל של העם אפשר להעלות רק

המאבק נגד הפיגועים — והם חמורים — וסיכול הטרור, הם חשובים. אבל צריך לדעת שמצטמק והולך שיעור הפיגועים המאורגנים מלמעלה, על-ידי מוסדות אש"ף, ועולה חלקה של יוזמת הפעילות החבלנית מלמטה, הפעילות החבלנית הפרטית. והאלוף מצנע הביע דאגה מן האפשרות של התקוממות עממית.

החיוור גם של ירדן וגם של אש"ף אחרי הגורם הדתי החומייניסטי היא, לפי דעתי, סכנה לישראל. ואני מקווה שאנחנו לא בתוך השמחה הזאת.

אחד הסימנים הנוראים לטרור ה"משפחתי", מלמטה, הוא הסכינאות. בעזרת הסכין מקיימים את מצוות הג'יהאד האסלאמי. יש להניח שאש"ף, שהוא בעל אספירציות לאומיות, אינו דוגל בדרך זאת של הסכינאות.

עוזי לנדאו (הליכוד):
אש"ף אינו דוגל בה?

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
אינני חושבת שהוא דוגל בדרך של סכינאות.

עוזי לנדאו (הליכוד):
אם זה כך, מגיע להם פרס של חסידי אומות העולם.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
אני מצטערת לומר לך, שיש לך טבע לא להקשיב למה שאומרים, אלא רק למה שאתה רוצה לשמוע.

אורה נמיר (המערך):
זה דבר ידוע אצלו.

היו"ר ד' תיכון:
רבתי, חברת הכנסת נמיר, חבר הכנסת עוזי לנדאו — — —

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
יש טרור של סכינאות. זה לא היה ידוע קודם לכן.

עוזי לנדאו (הליכוד):
— — —

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
אבל זאת הייתה הדרך של אש"ף בעבר.

עוזי לנדאו (הליכוד):
— — —

אורה נמיר (המערך):
— — —

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת עוזי לנדאו, הואל בטובך להיוגע. חברת הכנסת אורה נמיר.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
אני שואלת את עצמי, אם הדרך של "יד חזקה" עוזרת. הנה, למשל, בעיתון פורסם, שהלילה נעשו כדהישה מעצרים של כל הגברים בגילים שעד 35.

שר הביטחון י' רבין:
מה?

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
האם זה נכון? כך פורסם בעיתון. אחר כך שוחררו רובם.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
דבר על מה שקרה בדהיישה.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת טובי.

שר הביטחון י' רבין:
חבר הכנסת טובי, אני מבין שלא נעים לך כשאני מזכיר מי
יום מלחמות. אני מבין שזה לא נוח לך.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה מתכנן את המשך שפיכות הדמים.

שר הביטחון י' רבין:
אני מבין שזה לא נוח לך, ואני רוצה שתזכור עוד דבר:
הפלשתינים בחרו להם מנהיגים שהובילו אותם וממשיכים
להוביל אותם מן הפח אל הפחת, מהמופתי של ירושלים ועד
ערפאת.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

שר הביטחון י' רבין:
ומי שבחר ללכת אחר המנהיגים האלה — יאכל זאת.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה פשוט מתעלל בקורבנותיך.

היו"ר ד' תיכון:
רבותי חברי הכנסת טובי וחבר הכנסת ביטון.

שר הביטחון י' רבין:
אני מתעלם מקורבנות אלה — —

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מתעלל.

שר הביטחון י' רבין:
— — שיזמו מלחמות, שלא קיבלו את הצעת החלוקה,
שיצאו למלחמה ב-1948, שיצאו למעשי מלחמה ב-1967
וב-1973.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
גם ב-1956 יצאו למלחמה?

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת מיעארי, רבותי, אני מודיע שאנקוט אמצעים לא
נעימים. רבותי, תנו לשר הביטחון לדבר.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
— — בורח מהמציאות.

שר הביטחון י' רבין:
אני לא בורח, בינתיים הערכים ברחו.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת טובי, אני קורא אותך לסדר.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
עם מה אתה מתעסק?

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת טובי, אני קורא אותך לסדר פעם ראשונה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת טובי אני קורא אותך לסדר פעם שנייה.

באמירת האמת, ולא על בסיס של המבנה המשותף הנמוך
ביותר.

כדאי לומר לעם את האמת. והאמת היא: אין פתרון צבאי
לטור, רק פתרון מדיני. שר הביטחון אמר את זה פעמים רבות.
מבחינה זאת אני מסכימה אתו. אני יכולה ללמוד גם מן
ההיסטוריה של אחרים וגם מן ההיסטוריה שאני מכירה בגוף
ראשון — את הטורור אי אפשר לנצח רק על-ידי צבא, ויהיה זה
הצבא החזק והטוב ביותר. אדוני השר, אמרת את זה פעמים
רבות, ואני חושבת שעלינו גם להתחשב במציאות באמירה
הזאת.

אני חושבת שיש לעודד גורמים המוכנים למשא-ומתן על
בסיס של פתרון מדיני, תוך הכרה הדדית, ולהיפרד מן האשליה
של פתרון ירדני בלעדי. צריכה להיות נכונות ללכת לוועידה
בין-לאומית, תוך ידיעה מפורשת שכאשר אנו מוחקים את
ה"קו הירוק" אנו לא רק מוחקים קו גבול, אלא גם מאחדים את
לאומיותם של ערביי ישראל וערביי השטחים ודוחפים את
אזרחי ישראל הערבים לפניה. אין לנו כל עניין לעשות את זה.

אדוני השר, אני חושבת שיש דברים שאנחנו לא מעזים
לדבר עליהם בדיונים בכנסת, כי יש טבו, אבל הטבו הזה אינו
עוזר. על הכול אנחנו אומרים: יש ועדת התחקי והביטחון, היא
תדאג לכול. בינתיים כלי התקשורת אינם שותקים, ובדרך כלל
הם אומרים את האמת. פה ושם רדאי יש הגזמות. אבל
המציאות היא חמורה, ואיננו יכולים שלא להתייחס אליה,
איננו יכולים שלא לפעול נגד המציאות הנוראה הזאת.

היו"ר ד' תיכון:
תודה. ישיב שר הביטחון, בבקשה.

שר הביטחון י' רבין:
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כפתח דברי הייתי רוצה
להעיר הערות מספר על כמה מהנחות היסוד שהשמיעה חברת
הכנסת גרוסמן. אכן, אין מלחמה המסיימת את כל המלחמות.
את התייחסת למלחמת ששת-הימים. הרשי לי להזכיר לך,
חברת הכנסת גרוסמן, שמדינת ישראל לא יזמה את המלחמה.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
האם אתה חושב ששכחתי?

שר הביטחון י' רבין:
היתה מלחמה שנכפתה עלינו. זו היתה מצרים שביצעה
מעשה מלחמה, סגרה את מצרי טירן, גירשה את כוח החירום
של האו"ם, לא נענתה לפניות של העולם ושל גורמים
בין-לאומיים לאפשר את חידוש חופש השיט דרך מצרי טירן,
ובלית ברירה יצאה מדינת ישראל לסלק את תוצאות מעשי
המלחמה המצריים.

אני רוצה להזכיר לחברת הכנסת גרוסמן, שגם לאחר
שפתחה ירדן בהפגזה על ירושלים פנתה ממשלת הליכוד
הלאומי דאז לירדן, דרך האו"ם ודרך ממשלת ארצות-הברית,
ואמרה לממשלת ירדן: אם לא תצטרפי למלחמה אנחנו נכבד
את הסכם שכיתת הנשק, ירדן בחרה שלא להיענות לעמדה
הישראלית הוואת ושלחה את מטוסי הקרב שלה לחקוף את
נחניה, את כפר-סירקין, ולפעול נגד ישראל.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מדברים על מה שעשיתם אתמול.

שר הביטחון י' רבין:
לכן מן הראוי הוא שחברת הכנסת גרוסמן תזכור,
שאלמלא יוזמת מדינות ערב לא היתה מתרחשת מלחמת
ששת-הימים.

לשלום — הושג השלום. אני מאמין שניתן ואפשר להגיע גם לשלום בגבולנו המזרחי. אנחנו צריכים פרטנר, והפרטנר המרכזי הוא מדינת ירדן והפלשתינים.

יאריר צבן (מפ"ם):

ממשלת ישראל היום היא — — —

שר הביטחון י' רבין:

אני אומר את הדברים האלה על דעת הממשלה כולה. באיזו מסגרת ייעשה המשאומתן — יש מחלוקת: לא על עצם המשאומתן, לא על קביעת הפרטנר, לא על הצורך לשותף פלשתינים כמשאומתן הזה.

יאריר צבן (מפ"ם):

זה כל ההבדל.

שר הביטחון י' רבין:

ועכשיו, כל עוד לא הגענו למשאומתן על שלום, התנאי להשגת שלום, להבאת מדינה ערבית ופלשתינים שרוצים בשלום למשאומתן הוא, קודם כול, בהחדרת התודעה למוחם, להכרתם ולתחושתם, שבאיזמי מלחמה ובטרור לא ישיגו דבר. הטרור היה, הטרור היום הוא המכשול העיקרי בדרך לשלום. מי שבוחר בדרך הטרור בוחר זאת כדי לשים מוקשים בדרך לשלום, כדי לסכל אפשרות לשלום, כדי לאיים על הפלשתינים הרוצים בהידברות לשלום, שלא יעזו להשמיע דברם.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

— — —

שר הביטחון י' רבין:

ולכן, חיסול הטרור, ההמחשה לארגוני הטרור שכדרך הטרור לא ישיגו דבר, הם תנאי הכרחי ליצירת התנאים לקידום תהליך השלום. זאת תפיסתי ללא כל קשר לחילוקי הדעות בעניין דמותו של פתרון הקבע והמסגרת שבה הוא ייקבע.

לדעתי המלחמה בטרור מחד גיסא, וקידום רמת החיים ואיכות החיים של החושבים, שאין זה אספקט פוליטי, מאידך גיסא — שני אלה הם תנאי ליצירת תנאים שיביאו לשלום.

יאריר צבן (מפ"ם):

אבל איך אתה מבהיר להם — — —

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת צבן, אף אחד לא שומע את שאלתך. אני לא מאשר לאיש. אילו השתתפת בדיון היית יודע מה קרה.

יאריר צבן (מפ"ם):

מה קרה?

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת צבן, לא.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

— — —

היו"ר ד' תיכון:

חברת הכנסת חייקה גרוסמן, נדמה לי שאתמול קראת לי פעמיים לסדר וקיבלתי זאת.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אתה הפרעת ממשי. אני רוצה לשאול.

היו"ר ד' תיכון:

גם את מפריעה, האמיני לי. בבקשה לא לשאול. בבקשה. אדוני שר הביטחון.

קריאה:

הוצא אותו.

היו"ר ד' תיכון:

אל תעזרו לי בבקשה. הואל להמשיך, בבקשה. אדוני שר הביטחון.

שר הביטחון י' רבין:

לכן, חברת הכנסת גרוסמן, אל תזכירי מי הביא למלחמת ששת-הימים ולתוצאותיה. הרשי לי עכשיו לומר — — —

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אני הזכרתי? — אצטרך למסור הודעה אישית.

היו"ר ד' תיכון:

חברת הכנסת גרוסמן, את יכולה תמיד למסור הודעה אישית. כחנאי שתגישי אותה בכתב.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אני לא הזכרתי — — —

קריאה:

— — —

אהרן נחמיאס (המערך):

לא הערבים תקפו?

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת נחמיאס, חבר הכנסת צבן, חבר הכנסת ביטון.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

לא הזכרתי — — —

היו"ר ד' תיכון:

חברת הכנסת גרוסמן, אני קורא אותך לסדר פעם ראשונה. חברת הכנסת גרוסמן, אני קורא אותך לסדר פעם שנייה.

עודי לנדאו (הליכוד):

קרא לה לסדר פעם שלישית. היא עוד תמסור הודעה אישית.

שר הביטחון י' רבין:

הרשי לי להזכיר לך, חברת הכנסת גרוסמן, שבעקבות תוצאות מלחמת ששת-הימים, ולצדדי הרב, לאחר מלחמת ההתשה ומלחמת יום הכיפורים, מי שרצה בעולם הערבי בשלום הגיע אתנו להסכם שלום. מצרים החליטה לסטות מדרך המלחמה ולעלות על דרך השלום — הגיעה אתנו לשלום, והוא קיים למעלה משמונה שנים. לצדדי הרב, לא קמה מדינה ערבית. לא קם מנהיג ערבי שהיה לו אומץ הלב והאחריות הלאומית שהיו לנשיא סאדאת, ועשה את המעשה שהעז לעשות הנשיא סאדאת. הוא שכר חומה של איבה, חומה של מלחמות שעמדה בין מצרים לבין ישראל. כשהיתה נכונות ערבית לשלום, נמצאה הדרך לשלום. לכן, גם היום כולנו תקווה, ויש על כך חילוקי דעות כממשלה, איך ובאיזו דרך — אבל אני מאמין שכולנו רוצים בשלום, בשלום עם מדינה ערבית שכנה.

כשמדובר על שלום במזרח, איש לא יעלה על הדעת שהשלום עם המדינה הערבית שממזרח לנו לא ייעשה בשיתוף עם פלשתינים המוכנים לחיות בשלום עם ישראל ואינם אנשי אש"ף.

יש אמרה ידועה במזרח התיכון, שלמלחמה די בצד אחד, לשלום דרושים שני צדדים. כשנמצא פעם ראשונה צד ערבי

את ניהול חייהם. כולי תקווה שנגיע בהקדם למשאומתן לשלום עם ירדן ועם פלשתינים הרוצים בשלום ואינם אנשי אשף.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
שאינם פלשתינים, ואינם ירדנים.

שר הביטחון י' רבין:

אתה המומחה לפלשתינים.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

— — — כלא-פארה, אמא לשמונה ילדים — — —

שר הביטחון י' רבין:

לא התיימרתי.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת ביטון, חבר הכנסת ביטון, אני קורא לך לסדר פעם ראשונה.

שר הביטחון י' רבין:

גם אמא יהודיה ובנה נרצחו עליידי בקבוק תבערה שהושלך על משפחת מזוס. אמרת משהו עליהם?

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
ודאי שאמרתי, תקרא את הנאומים שלי.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת ביטון, חבר הכנסת ביטון.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, הוא שאל אותי ואני עונה לו.

היו"ר ד' תיכון:

אז ענית כבר, למה אתה ממשיך?

שר הביטחון י' רבין:

אני מציע לחברת הכנסת גרוסמן להסתפק בהודעתה.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

שמת בפני דברים שלא אמרתי.

שר הביטחון י' רבין:

אני לא שמתי בפני דברים שלא אמרתי. את התייחסת למלחמת ששת-הימים כאם כל חטאת, ואני רציתי להזכיר לך, שאם כל חטאת זאת מונחת לפתח העולם הערבי.

האם תסתפקי? אני שואל אותך.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

לא.

שר הביטחון י' רבין:

אני מציע להסיר את הצעתה של חברת הכנסת חייקה גרוסמן מעל סדר-היום.

היו"ר ד' תיכון:

תודה לשר הביטחון. הצעה אחרת לחבר הכנסת תופיק טובי, שלוש דקות, נא להקפיד.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד היושב-ראש, נכנס נכבדה, אני מציע להעביר את הצעתה של חברת הכנסת חייקה גרוסמן לוועדה. תשובת השר והצעתו היו בריחה והתחמקות מדיון במסע הדיכוי האכזרי ביותר המתנהל בשטחים הכבושים נגד העם הערבי הפלשתיני. נגד המציאות המרה שהכיבוש יוצר לשני העמים, העם הערבי הפלשתיני והעם הישראלי, העם היהודי בישראל.

שר הביטחון י' רבין:

חברת הכנסת גרוסמן, הצלית את נושא התגברות הנטייה בקרב מרכיבים שונים בעולם המוסלמי, לרבות ערביי ארץ-ישראל, בראש ובראשונה כאזור עזה, פתוח ביהודה ובשומרון ועוד פחות בישראל עצמה, להצטרף לתפיסות דתיות קיצוניות, ולעשות את מה שגם הם קוראים לו "חזרה כתשובה מוסלמית". הרשי לי לומר, שאינני סבור שהתופעה הזאת קשורה בהכרח בסכסוך הערבי-הישראלי. התופעה הזאת אינה מושפעת מתהליכים בעולם האסלאמי או ממלחמת עירק-אירן. שאין לה כל קשר לסכסוך הערבי-הישראלי, גם כשהיא נוגעת בו ישירות, כמו הגייהאד האסלאמי של ערפאת, שדיבר על מדינה דמוקרטית חילונית, ואנשיו ביצעו את מעשה הרצח בכוהל, ניסו לרצוח במקומות אחרים וביצעו רצח כאזור עזה. הנגיעה שלהם לאירן משנית והתעוררותם אינה רק תולדה של הסכסוך הערבי-הישראלי. זו מניפולציה של ניצול הלכידות בקרב האוכלוסייה הערבית, שהשראתם נובעת מכיוונים אחרים, ואין להם שיקול אידיאולוגי או רציפות של עמדה אידיאולוגית.

אינני מתעלם מהתופעה הזאת, ואני חותר לכך שאפילו הם מחפשים פרובוקציות ואפילו רצונם, להעתיק את העימות הפוליטי הערבי-הישראלי או הפלשתיני-הישראלי למישור הדתי ולעשותו עימות דתי יהודי-מוסלמי. האינטרס שלנו הוא לשמור אותו בתחומו האמיתי כעימות מדיני ופוליטי. ככל שהדבר נתון בידינו, לא נאפשר לאלה בצד הערבי הרוצים להסיט אותו לכיוון הדתי, ולא נאפשר לאנשים בשולי המחנה אצלנו לתת להם עילה להפוך אותו לעימות דתי. מטרתנו היא לשמור על הסטטוס-קוו הדתי בתוכנו ולשמור על הסטטוס-קוו הדתי גם בשטחים.

כל מתן אפשרות לגורמים קיצוניים בעולם הערבי, לנצל טעויות של ישראלים כדי להעתיק את הסכסוך מעימות לאומי לעימות דתי, יהיה משהו חמור מצדנו. אני אעשה הכול כדי למנוע זאת עליידי שמירת הסטטוס-קוו הדתי במקום שיש חיכוך דתי בין יהודים למוסלמים, אפילו אין זה נעים למוסלמים או ליהודים היושבים בתחומים שבשליטת הממשל הצבאי והמינהל האזרחי.

לכן, אני מציע לחברת הכנסת גרוסמן להסתפק בעובדה הפשוטה שאני מציי, עובדה שהיתה נחלת כל הממשלות. לרבות הממשלות שחברייך למפלגה השתתפו בהן — שכל עוד לא נמצא פרטנר למשאומתן מדיני. — —

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אתם דוחים את היד המושטת.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת ביטון, רכותי, לא צריך להגיב.

שר הביטחון י' רבין:

— שטחי יהודה, שומרון ועזה יישארו במעמדם הנוכחי, שבו הם נתונים לממשל צבאי ולמינהל אזרחי, שפועל — —

מוחמד מיעאר (הרשימה המתקדמת לשלום):

זה כולל כיבוש.

שר הביטחון י' רבין:

— במלחמת חורמה נגד הטרור מצד אחד, וחותר לקידום רמת החיים ואיכות החיים, חיי היום-יום, של התושבים הערבים בשטחים מצד אחד. המטרה היא להעביר לידם

השר התעלם מהמציאות הכואבת, רצה להעביר אותנו לדיונים, ודאי דיונים חשובים, אבל לא לענייננו. איך אפשר להציע להסיר מעל סדר-היום הצעה לדון באירועים המתרחשים היום כרצועת-עזה, בגדה, כשיום נרצחים אזרחים פלשתינים מכדורי הצבא — יורים בהם לפי הנהלים.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
גם יהודים.

דוד דנינו (הסיעה הדתית-לאומית):
גם יהודים נרצחים.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
גם יהודים נרצחים, וזה כואב לכולנו. אבל האירועים האלה שהיו כחודש האחרון כרצועת-עזה, בגדה, בירושלים הכבושה —

מאיר שטרית (הליכוד):
המשוחררת.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
— הם אזעקה לכל תושבי ישראל לדון במציאות המרה הזאת.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
איך הוא מעז לדבר כך על ירושלים?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כשירותים באם לשמונה ילדים שיצאה לחפש את בניה, כששטורים מתפרצים למסגד אל-אקצה ומחללים קרשתו של מקום אשר יש לכבד אותו. כשכמחנה בלאטה ממשכנים לירות ולהרוג ילדים.

עוזי לנדאו (הליכוד):
סתם כך?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
סתם כך. כך הוא הכיבוש.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
איך אתה לא מתבייש? איך אתה מדבר כך?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
רק אתמול, רק מה שהיה אתמול בדהיישה — שר הביטחון לא מצא לנכון לומר אף לא מלה אחת על כך. כ-1,500 חיילים מקיפים מחנה פליטים. כלילה מכריזים עוצר.

שר הביטחון י' רבין:
מישהו הרג ערבי כלשהו בדהיישה?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מוציאים את כל הגברים מבתיהם אל מכלאות ועוצרים עשרות צעירים כעונש על שהעזו להפגין נגד ג'ורג' שולץ.

יהושע מצא (הליכוד):
הוא אומר שמוסררה כבושה.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת מצא.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מכל אלה אתה מתעלם ומדבר בצביעות על שלום. שלום עם מי? עם הירדנים? אפילו עם הירדנים אתה לא רוצה לעשות שלום.

שר הביטחון י' רבין:
אני לא רוצה?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה מדבר על שלום, כמוך כשמיר, בלי הפלשתינים. אתה מדבר על שלום ומטיל משטר של כיבוש. אתה, שר מטעם מפלגת העבודה — מה שקורה היום בשטחים הכבושים כחסותך ובהוראותיך לא אירע במשך 20 השנים שעברו, ואתה עוד מדבר על שלום.

יהושע מצא (הליכוד):
לא מספיק. לכן עבור לאפגניסטן.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת מצא, אני קורא אותך לסדר בפעם הראשונה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
יש בהחלט מקום לדון במה שהצבא ושלטונות הכיבוש עושים היום בשטחים הכבושים. זוהי חסימת הדרך בפני השלום. זוהי חסימת הדרך בפני הביטחון לשני העמים. לעם היהודי ולעם הערבי הפלשתיני. כזה יש לדון, וקמעשה החבלה של הממשלה הזאת בכינוסה של ועידה בין-לאומית למען השלום.

מיכאל איתן (הליכוד):
האם מי שנואם נאומי שטנה כאלה, יש לו זכות לעורף זמן? האם רק משום שהוא מגדף אתה נותן לו עוד זמן?

יהושע מצא (הליכוד):
ייעץ לאפגניסטן.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת איתן, חבר הכנסת מצא, חבר הכנסת טובי, אני מבקש לסיים.

קריאות:
— — —

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתם לא חמנעו ממני לומר את דברי. במסגרת זכותי אומר מה שברצוני לומר.

יהושע מצא (הליכוד):
ניתן לו רצה לאפגניסטן.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת יהושע מצא, אני קורא אותך לסדר פעם שנייה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני אסע לאפגניסטן כאורח מכובד. אבל אני אשאר כאן, אני במולדת שלי. אני במולדת שלי, ואגיד את דברי ואתה לא תוכל לעולם להגיד לי ללכת לאפגניסטן. לך אתה לאן שאתה רוצה. אתה חלך לאן שאתה רוצה ואני אשאר כאן, במולדת שלי, ואומר במלוא זכותי את דברי נגד הממשלה ומדיניותה, למען השלום ולמען יחיו שני העמים בשלום ובכבוד הדדי, ואל תגיד לי ללכת. לך אתה לכל הרחות.

חיים קיפמן (הליכוד):
למה אתה סוּתם את הפה לחמיס?

מיכאל איתן (הליכוד):
אתה בוחת. הגר תודה שנתנו לך להיכנס.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת תופיק טובי, אתה סיימת. האמן לי, קיבלת יותר זמן מכל אחד אחר. איך מקופח לפחות בעניין הזמן.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
— — — ולכן יש לדון בנושא הזה.

היו"ר ד' תיכון:
תודה.

בני שליטא (הליכוד):
מה הביטוי הזה, לכל הרוחות? שיחזור בו.

היו"ר ד' תיכון:
חברת הכנסת חייקה גרוסמן, האם את מסכימה להעביר את ההצעה לוועדה?

מיכאל איתן (הליכוד):
כל מי שיוצא נגד המדינה מקבל זכויות יתר. יש לנו דמוקרטיה נהדרת.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת מיכאל איתן, הסערה עברה.

מיכאל איתן (הליכוד):
היא לא עברה, אין לי בעיה אתו, יש לי בעיה מדוע הוא קיבל פיי-שלושה זמן.

היו"ר ד' תיכון:
חברת הכנסת חייקה גרוסמן, אני לא שומע.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
אני בעד קיום דיון כמליאה. איני מסכימה להצעתו של חבר הכנסת טובי.

היו"ר ד' תיכון:
רבותי, אנחנו עוברים להצבעה. מי בעד הכללת הנושא בסדר-היום, ירים את ידו? מי נגד?

ה צ ב ע

בעד ההצעה שלא לכלול את
הנושא בסדר-היום של הכנסת — רוב

בעד ההצעה להעביר את
הנושא לדיון בוועדה — מיעוט

ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום
של הכנסת נתקבלה.

ו. הצעה לסדר-היום

אוטונומיה חד-צדדית ברצועת-עזה

חיים היום 650,000 איש כתנאי הצפיפות הגבוהים ביותר
בעולם.

עוזי לנדאו (הליכוד):
זה לא נכון. באזור המיושב של תל-אביב — — —

חיים רמון (המערך):
חבר הכנסת עוזי לנדאו, תביא נתונים אחרים.
הצפיפות בישראל היא 160 איש לקילומטר מרובע.
הצפיפות שם היא 2,500 איש לקילומטר מרובע.

עוזי לנדאו (הליכוד):
באזור המיושב של תל-אביב — — —

חיים רמון (המערך):
חבר הכנסת עוזי לנדאו, אנא ממך.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת עוזי לנדאו, הואל בטובך. להמתין...

מיכאל איתן (הליכוד):
חבר הכנסת לנדאו, מה זה משנה?

יהושע מצא (הליכוד):
נבנה להם לגובה כמו בהונג-קונג.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת מיכאל איתן, חבר הכנסת יהושע מצא, אחס
לא עוזרים לי.

חיים רמון (המערך):
מדי שנה נולדים ברצועה 26,000 פלשתינים. בסך כל
ההתנחלויות, וכפי שאמרתי, הן משתרעות על שליש משטח
הרצועה, יש 2,700 נפש, עשירית ממספר הנולדים שם כל שנה.
במשך חודש וחצי נולדים ברצועה מספר ילדים הווה עם
מספרם של כל המתנחלים.

מיכאל איתן (הליכוד):
חמיד היינו מעטים מול רבים.

היו"ר ד' תיכון:
רבותי, אנחנו עוברים לנושא הבא, הצעה לסדר-היום מס'
6214: אוטונומיה חד-צדדית ברצועת-עזה — מאת חבר
הכנסת חיים רמון.

חיים רמון (המערך):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מסכים בהחלט עם
ניתוחו ההיסטורי של שר הביטחון אשר לאחריות של מדינות
ערכ לקונפליקט. שר הביטחון אמר גם, שהפלשתינים "אכלו
אותה", בגלל חוסר התבונה המדינית והאחריות שלהם למה
שקורה באזור.

אבל, יש לנו בעיה. לא רק הפלשתינים "אכלים אותה"
— והם "אכלים אותה בגדול" — אלא גם אנחנו. הרעלת
הקיבה אינה מנת חלקם של הפלשתינים בלבד, אלא גם שלנו.
לכן אנחנו, מטעמים שלנו, לא מתוך אלטרואיזם, לא מתוך
רצון להושיע עם אחר, אלא מתוך דאגה לעמנו שלנו — אנחנו
מצויים למצוא פתרונות. והדוגמה של רצועת-עזה היא דוגמה
קלסית.

אני חושב בהחלט, שהכותרת של ההצעה לסדר-היום
איננה הכותרת הטובה והמתאימה ביותר, אבל פשוט לא
מצאתי כותרת אחרת, ואני מקווה שמתוכן הדברים יתברר
בריוק למה אני מתכוון.

כאשר עמדנו ב-1956 בפני הנסיגה מסיני, העלו
האמריקנים הצעה, שעזרה חישא במסגרת מדינת ישראל.
בן-גוריון, ראש הממשלה דאז, דחה את ההצעה הזאת בזעם
וטען, שאין מגדילים את הגוף עליידי תוספת סרטן. הגדרתו
של בן-גוריון לרצועת-עזה נכונה היום שבעתיים.

כאשר כבשנו ב-1967 את הרצועה, חיו בה 300,000
פלשתינים. כיום חיים בה 650,000 פלשתינים, 60% מהם
צעירים מתחת לגיל 19 ו-77% צעירים מתחת לגיל 29. הם
חיים בשטח של 360 קילומטר מרובע, שממנו הופקע כשליש,
בעיקר לצורכי ההתנחלויות. על שטח של 240 קילומטר מרובע

מקורות תעסוקה. איך נעשה זאת? זהו פוטנציאל אדיר של טרור, ומי שאמר זאת אינו חשוד, רחמנא ליצלן, ביוניות כמוני; מי שאמר זאת הוא מר שמואל גורן, הממונה על השטחים.

חיים קופמן (הליכוד):

איך אתה רוצה לעשות צמיחה כלכלית בארץ?

חיים רמון (המערך):

זו בדיוק הצמיחה שלכם, דרום-אפריקה, צמיחה של דרום-אפריקה, זה מה שאתם רוצים לעשות פה.

חיים קופמן (הליכוד):

כבר היום אין לך עובדים. זה גם מה שהקיבוצים והמושבים רוצים בו.

מיכאל איתן (הליכוד):

אנחנו מעדיפים שיהודים יעבדו בבניין, אבל הם פשוט לא רוצים.

היור' ד' תיכון:

חבר הכנסת מיכאל איתן, אני קורא לך לסדר פעם ראשונה.

חיים רמון (המערך):

מדינת ישראל לבדה אינה יכולה להתמודד עם הבעיה הזאת. אי-אפשר להשקיע שם, אי-אפשר לספק תעסוקה. אי-אפשר לספק את המים, אי-אפשר לשקם את הכלכלה. אי-אפשר. שום מדינה במזרח התיכון לא יכולה. זה מעל לכוחות הכלכליים של כל מדינות המזרח התיכון.

התנאי הראשון הוא, שהנוכחות שלנו באזור הזה חקטן למינימום. על הנוכחות שלנו להיות מוגבלת אך ורק לצורכי ביטחון מינימליים וספציפיים.

באחד הסידורים של ועדת החוץ, הביטחון ביקרנו ברצועת-עזה. שאלתי כמה קצינים שחיים שם הרבה זמן: מה הפתרון? אחד מהם אמר: אין לי פתרון, אלא "קו מזוינו" מסביב לרצועה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

חיים רמון (המערך):

אני מתכוון לגידור מוחלט של הרצועה, להינתקות ממנה, כי אין פתרון.

היור' ד' תיכון:

הוא לא מומחה לענייני צבא.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היור' ד' תיכון:

בסדר, הוא מתכוון לדיגפריד.

עוזי לנדאו (הליכוד):

היור' ד' תיכון:

רבותי, תנו לו לדבר, זה לא שיעור בהיסטוריה.

חיים רמון (המערך):

חבר הכנסת עוזי לנדאו, "קו מזוינו" נעשה הרבה לפני מינכן. חצוב את מינכן, לא צריכים לשלוף זאת כל פעם.

לכן, אדוני השר, אני חושב שאיננו יכולים להמתין, לפחות לא במקרה הכולט והחד-משמעי הזה, שיבוא משהו ויציע לנו שלום. זאת הבעיה. הרי אני מסכים אתך שלשלום צריך שניים.

חיים רמון (המערך):

מקורות המים הולכים ומתייבשים. הפרדסים הולכים ומצחיבים. חלקם ננטשים ונעקרים. בעתיד הקרוב עומדים להתייבש גם מקורות המים החיים, ואנחנו נצטרך להורים ממקורותינו המדולדלים מים לחושבי הרצועה.

שר הביטחון י' רבין:

אנחנו כבר מזרימים.

חיים קופמן (הליכוד):

הרשע מצא (הליכוד):

דמעות וזלגות.

מיכאל איתן (הליכוד):

עכשיו אפשר יהיה להורים מההרודיון.

היור' ד' תיכון:

חבר הכנסת קופמן, אתה כוודאי רוצה לעזור לי, נכון? האמן לי, אני בטוח שאתה לא מסכים עם הנתונים שהרא מציג, אבל הואל בטובך — — —

חיים קופמן (הליכוד):

אני רוצה שיחזור לשורשים — שהמים תל-אביב באים מיהודה ומשומרון.

היור' ד' תיכון:

רבותי, אנחנו לא מתקדמים. זה הנושא האחרון. אני מציע להירגע.

חיים רמון (המערך):

אני מבין שאפילו הנתונים ואפילו העובדות מרגיזים, וודאי שההערכות עליהם, אבל אני רק מציין נתונים ועובדות.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

אתה רק מציג עובדות...

חיים רמון (המערך):

נכון, אני מבקש, לכל הפחות תנו לי להציג את העובדות. העובדות לא צריכות להרגיז.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

תעשה את זה מהר.

חיים רמון (המערך):

אני אעשה זאת בזמני, ואם זה מפריע לך, אתה יכול לצאת החוצה, חבר הכנסת בן-אלישר.

חיים קופמן (הליכוד):

אתה הידיד הטוב ביותר שיש לליכוד.

חיים רמון (המערך):

ענף הדיג — כ"ז 1968 דגו 3,500 טונות; היום דגים 50 טונות. מה עושים תושבי הרצועה? — רוכס המכריע, 50,000 איש מהם, חוצים מדי יום ביומו את "הקו הירוק" כ"ז 30,000 כלי רכב ועוסקים בכל העבודות השחורות במדינת ישראל. זאת המציאות. הפכנו את רצועת-עזה לסוחר של המזרח התיכון.

נכון, זה לא נעים לשמוע, אבל זאת המציאות, ויש להתמודד עמה. יש תיזה האומרת: לא חשוב מה קורה, לא חשוב איוז מדינה נהיה, לא חשוב איוז חברה — העיקר שעוד 360 קילומטר יהיו חלק ממדינת ישראל. בסדר, אבל יש מי שסבורים שמדינת ישראל אינה נמדדת אך ורק במספר הקילומטרים שלה, אלא גם כריוקן. החברה שלה, באופי שלטונה, ובמשאבים שהיא צריכה להשקיע. בתוך שלוש, ארבע, חמש שנים יהיה עלינו לספק עוד 60,000 — 70,000

חיים רמון (המערך):
היו מקומות בעולם.

היו"ר ד' תיכון:
רבתי, אני מקפיד על לוח הזמנים, אבל תנו לו לסיים.

קריאות:
— — —

חיים רמון (המערך):
יש יותר מהדוגמה של נמיביה.

אני מציע לך, אדוני השר, שהנושא הזה של רצועת-עזה, שאני מבזבז את זמני, יעלה מחדש על סדר-היום שלנו. מפני שמדובר ביותר מפצת זמן, מדובר בפחיתושה שהיה שכור נדלק. כאשר נחזה בתוצאותיו, נזקק כלנו. לכן, עלינו לחשוב מחדש ובאופן כללי שגרתי. אולי יש להציע הצעות שנראות חלילה חסרות סיכוי, או שסיכוייהן מעטים, אבל חייבים להתחיל לעשות משהו, ואי-אפשר להגיד, לפחות בנוגע לרצועת-עזה, שנחכה לאיזה טלפון — וזה ביטוי שאני לא אוהב להשתמש בו — או שהטיפול בעזה יהיה חלק מפתרון כולל. יש לפתור את בעייתיה בנפרד, לפחות לנסות לפתור אותן בנפרד, ולדעתי אפשר להציע הצעות.

לכן, כל מה שאני מציע הוא, שהנושא יעבור לוועדת החוץ והביטחון, נקיים דיון על רצועת-עזה ונראה אם יש רעיונות חדשים לפתרון הבעיה.

היו"ר ד' תיכון:
לא עכשיו. אתה מציע לקיים דיון במליאה.
רשות הדיבור לשר הביטחון, אדוני, בבקשה.

שר הביטחון י' רבין:
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בפתח דברי אני רוצה להעיר לחברי הכנסת רמון, לא אמרתי שצריך לחכות לטלפון. אמרתי, שלמלחמה מספיק צד אחד, ואילו לשלום צריך שני צדדים. לא אמרתי, שלא צריך ליטול יוזמות. יכולים להיות חילוקי דעות על אופיין של היוזמות ועל התנאים למימושן. אם כן, אין זה נכון לנסות לתרגם את דברי כאילו אמרתי שצריך לשבת ולחכות.

אשר לנושא שהועלה, אומנם בנייר שנשלח אלי כהצעה לסדר-היום היה כתוב "אוטונומיה חד-צדדית לעזה", אבל לא אחייס למה שנשלח אלי.

היו"ר ד' תיכון:
זו ההצעה העומדת לפנינו, כך רשום בסדר-היום.

שר הביטחון י' רבין:
בכל דבריו של חבר הכנסת רמון לא שמעתי את הנוסח הזה. עם זה, אעסק בכותרת ובתוכן הדברים.

אחלק את דבריו של חבר הכנסת רמון לשלושה חלקים: 1. המצב בעזה; 2. דמות הפתרון הרצוי לעזה; 3. מה עושים עכשיו.

אינני רוצה להיכנס לפרטי הנתונים שהביא חבר הכנסת רמון. עם זאת, תהיה זו טעות מצדנו להתעלם מן המצוקה, הצפיפות, הריכוז ויתר הבעיות של האוכלוסייה הערבית ברצועת-עזה. אינני נכנס למספרים מדויקים ולתחזיות דמוגרפיות. אני רואה את המצב כפי שהוא היום. אין ספק שמידת הצפיפות של האוכלוסייה ברצועת-עזה היא מן הגדולות, בהשוואה לכל שטח מן השטחים המוחזקים על-ידינו.

אבל מה לעשות כשאין שותף, כשהוא לא מגיע? אני לא רוצה להתווכח.

שר הביטחון י' רבין:
מה אתה רוצה?

חיים רמון (המערך):
אני אומר לך, אדוני השר, שהמצאות הזאת מחייבת אותנו לנקוט צעדים עוד לפני שיבוא משהו ויאמר לנו: אני מוכן לקחת את הרצועה. אני לא רוצה שמישהו בא ומוכן לקחת את הרצועה תחת חסותו. הלוואי שהיה כא מישהו ולוקח את הרצועה.

אני אומר לך — ובגלל זה אמרתי שהכותרת לא כל כך מתאימה — אנחנו צריכים לבוא אל המעצמות, אל האו"ם, בעיקר אל החברות הקבועות, ולומר להן: רבותי, זוהי הבעיה. כשטח הזה עם האוכלוסייה הזאת אנחנו לא יכולים לפתור את הבעיה. ואנחנו מבקשים מכם, בשיתוף מדינות ערב, לעזור בפיתוח הבעיות האלה, באמצעות כספכם. מה שמעניין אותנו כאזרחי הזה הוא, שממנו לא יבוא טרור, שהאזור הזה לא יהיה אי של טרור. זהו הדבר היחיד שמעניין אותנו במסגרת של ההסדר הבין-לאומי. איזה הסדר בין-לאומי יחול על הרצועה, איך הוא יתבצע — זה יהיה במסגרת משא-ומתן, באמצעות מחשבה כוללת של גוף בין-לאומי.

התנאי הוא, קודם כל, לומר שאיננו רוצים להיות שם. זאת הבעיה. אם אתה רוצה לספח את השטח — כפי שמציע הצד הזה, שנשפח את 650,000 הערבים, שהיו בעוד ארבע-חמש שנים 800,000, ובסוף העשור הבא הם יהיו מיליון, כולם באותו אזור, על כל הכרוך בכך — אי-אפשר כלל להתחיל לדון. אבל אני בא ואומר: רבותי, אינני רוצה לחכות להסדר כולל בקטע הזה, כי אינני יכול לחכות להסדר כולל, ואינני רוצה להיות בהסדר כולל, אני מפקיד ביידיכם את המנדט. הלא כל מוסדות האו"ם אומרים: אל תשלטו באזור הזה. אנחנו מוכנים שלא לשלוט באזור הזה.

יאיר צבן (מפ"ם):
כל העולם מכיר כזה שזוהי בעיה לאומית.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת צבן, הוא לא משכנע אותך.

חיים רמון (המערך):
חבר הכנסת צבן, העולם מדבר גם על הבעיה הלאומית. אנחנו נמצאים כרגע בבעיה. אם איננו יכולים לפתור את הבעיה הלאומית בכללותה, מוטלת עלינו חובה לבחור בין ציפייה לפתרון כולל לבין ציפייה, כפי שאמר שר הביטחון, שיבוא מישהו ויציג לנו שלום — כפי שעשה סאדאת בזמנו, ואם אין סאדאת, נחכה. מטעמים שלנו, של מדינת ישראל לפחות, איננו יכולים לחכות. איני יודע אם זה יצליח, אין לי ביטחון.

יאיר צבן (מפ"ם):
— — —

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת צבן, הוא רוצה להתזיר את כוח האו"ם לשם.

חיים רמון (המערך):
אינני בטוח מה יעשה העולם וכיצד הוא יגיב. אבל זו תהיה פעם ראשונה שבה נבוא ונאמר, שאנחנו מוכנים שלא להיות שם. בואו נראה מה יקרה. עדיין לא היה מכחן כזה.

אהרן נחמיאס (המערך):
באיזה מקום בעולם נעשה דבר הדומה למה שאתה מציע?

הנושא השני הוא דמותו של פתרון הקבע. גם בממשלה יש שתי תפיסות בעניין זה. ואולם, יש בממשלה הסכמה שאין טעם שהיא תפעל לפני שיימצא פרטנר למשא-ומתן.

אשר לנושא השלישי המשתמע מכך — מה עושים עכשיו.

חבר הכנסת רמון הציע לנתק את רצועת-עזה ממכלול הכביה הפלשתינית ולטפל בה בנפרד. היו הרבה ניסיונות דומים להצעתך. חבר הכנסת רמון. בשיחות שהתקיימו עוד בחייו של הנשיא סאדאת הועלה הרעיון שנקרא: עזה תחילה. הוא נדחה מכול וכול על-ידי כל גורם ערבי שהיה מגע איתו בנימוק, שאין לנתק את עזה מהפתרון הכולל. על כן קשה לי לראות היום גורם כלשהו, שיהיה מוכן לטפל בעזה בנפרד ובמנותק מגישה עקרונית לפתרון כולל של הנושא הפלשתיני, או של השלום במזרח התיכון. וכל אחד יגיד זאת כרצונו.

יחידה מזאת, לצער הרב, אומנם נחתם חוזה שלום בין מצרים לבין ישראל, אך זה שלוש שנים אני רואה בחיי היום-יום רצון מצד מצרים, ולא רק מצדה אלא מצד כל העולם הערבי, להינתק מכל אחריות לעזה.

אביא דוגמה: עד חתימת חוזה השלום למדו אלפי פלשתינים במצרים. מאז כריתת חוזה השלום אין המצרים נותנים לפלשתינים מעזה ללמוד במצרים. מאלפי סטודנטים ירד המספר לעשרות.

דוגמה שנייה: התעוררה בעיה של שיווק פרי-ההדר מאזור עזה. באו אלי הפרדסנים הערבים של עזה, הסברתי להם ששיווק דרך ישראל נעשה על-ידי המועצה לשיווק פרי-ההדר, ומה שחל על כל ישראלי חל גם עליהם. אחרי ויכוח גדול עם משרד החקלאות קיבלתי הסכמה ששיווק פרי-ההדר של עזה לאירופה ייעשה דרך מצרים. הפרדסנים שמחו והודו לי. ואולם, שום משלוח לא יצא — לא בגללנו, לא בגלל מדינת ישראל, ולא בגלל אי-רצונם של הפרדסנים, אלא בגלל המצרים, שלא נתנו לשווק דרכם שום דבר לאירופה. אני חשבתי, שהנה נמצאה הזדמנות לעקוף את המועצה לשיווק פרי-ההדר ולשווק את הפרי דרך פורט-סעיד לאירופה, ואילו מצרים מנעה זאת.

הבאתי שתי דוגמאות, ויכולתי להביא עשרים. מצרים רוצה להינתק מעזה. היא רואה את עזה כהקשר הכולל של הכביה. היא אינה מקבלת את "עזה תחילה", ומתנגדת לפתרונות מעשים קלים ולשיפור כלכלת הפלשתינים דרך עזה.

הנה, אתה בא ומציע "עזה תחילה" — פוליטית, אף אחד בעולם הערבי לא מציד-בפתרון זה. נבוא לאו"ם, ומה נגיד להם? — קחו את עזה? ומה יהיה? אני רואה מה קורה בדרום-לבנון שיש בה כוח של 6,000-5,000 חיילי או"ם. האם הם מסוגלים למנוע טרור? מה נגיד? זוהי תשובה? זוהי גישה לפתרון מדיני? נאמר זאת רק כדי להיפטר? מי יפתור את הכביה הכלכלית שלהם? האם העולם תורם משהו לפתרונה? וכי לא דיברתי עם ראש ממשלת גרמניה, או עם ראש ממשלת אנגליה? אמרתי: בואו לעזור להם. והם אמרו: תודה רבה, לא. האם משהו נוקף אצבע כדי לבוא לעזרתם? חרץ מגורמים בין-לאומיים, העושים זאת בצורה מוגבלת, ותוך מאתנו. מה חעשה מחר? תגיד להם שזה סגור, בנוסח "קו מזינו"?

רבותי, אני הצבא הם אנשים נהדרים. הצבא לא מופקד על פתרונות מדיניים. אינני אומר, שלקצין זה או אחר לא יכולה להיות דעה. הצבא אינו נושא באחריות ואין זה מתפקידו

חיים רמון (המערך):

ואם לא יהיו מים בעוד שנתיים?

היור' ד' תיכון:

חבר הכנסת רמון, לא קופחת בשרות דיבור.

שר הביטחון י' רבין:

מה שאתה מציע הוא סוויט בין-לאומי.

חיים רמון (המערך):

משהו כמו אנחנו לא אתראים — — —

היור' ד' תיכון:

חבר הכנסת רמון, אני קורא אותך לסדר פעם ראשונה.

חיים רמון (המערך):

זה לא הוגן.

היור' ד' תיכון:

האמן לי שנאתי לך זמן די ארוך.

שר הביטחון י' רבין:

האמן לי, חבר הכנסת רמון, שהיום אין פתרון מדיני, ואין חופש פוליטי — ומעולם לא אמרתי שאני בעד חופש פוליטי לא למפלגה זו ולא למפלגה אחרת תחת ממשל צבאי. כל זמן שיהיה שם ובכל מקום אחר ממשל צבאי, לא תהיינה שם מפלגות. עם זה, מבחינת תנאי החיים ומתן סיוע, אינני מכיר גורם שעשה ועושה יותר ממדינת ישראל.

חיים רמון (המערך):

אני מסכים אתך, אדוני השר — — —

היור' ד' תיכון:

חבר הכנסת רמון — — —

שר הביטחון י' רבין:

לכן, כאשר אני רואה את התרחקות העולם הערבי מהאחריות הפוליטית לפתרון נפרד לרצועת-עזה, וכן את חוסר רצונן של מדינות ערב לעזור אף בדברים קטנים — בחינוך, בכלכלה — נראה לי שמקורה של ההצעה שלך בקושי קיים. אבל אין בה שום פתרון לקושי הזה.

חיים רמון (המערך):

מה הפתרון שלך?

שר הביטחון י' רבין:

המצאות הנוכחית, על כל מצוקותיה ומכאוביה, היא פתרון הרבה יותר טוב מהפתרון שאתה מציע, מה גם שלדעתי היא נותנת פתח לפתרון מדיני זה או אחר. לעומת זה, הסתלקות ובריחה לא יעודדו פתרון, אלא ירחיקו אותו.

לכן אני ממליץ שתסתפק בהודעתי ותוותר על הצורך להעמיד את הנושא להצבעה.

היור' ד' תיכון:

חבר הכנסת רמון?

חיים רמון (המערך):

כן.

היור' ד' תיכון:

תודה. רבותי חברי הכנסת, תם הדין. הישיבה הבאה תתקיים מחר, יום רביעי, בשעה 11:00. ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 20:00.